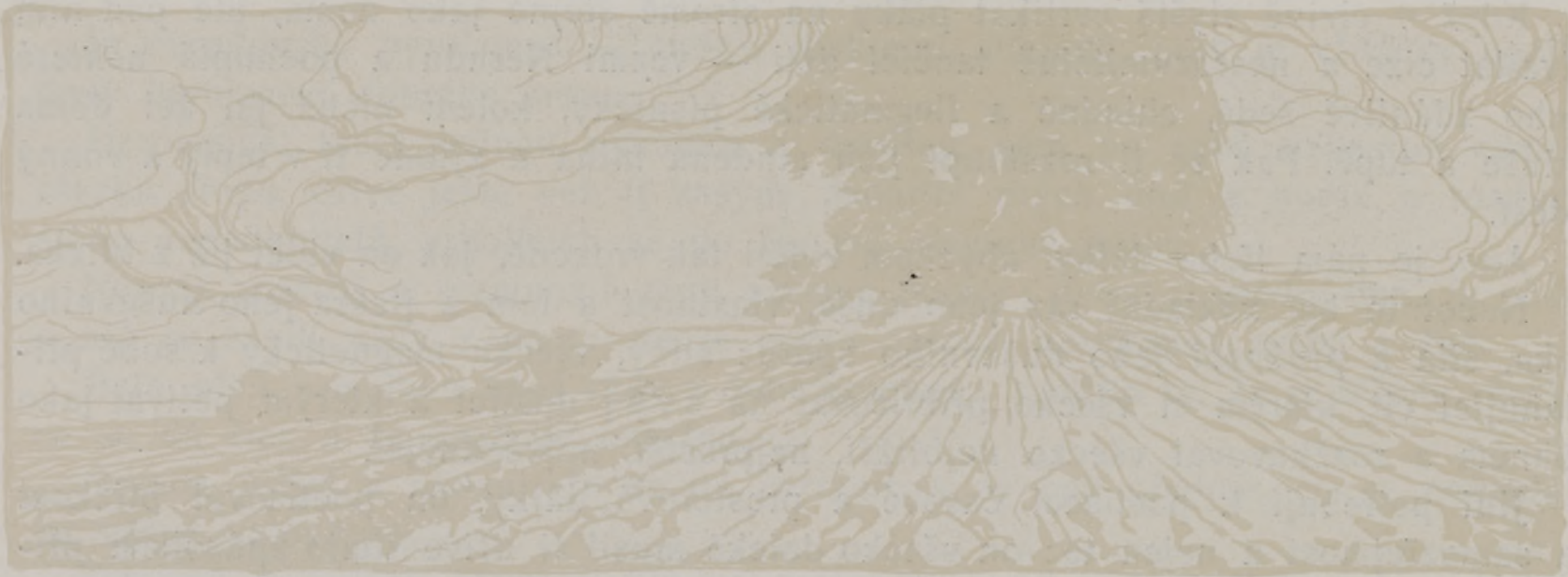

JANU NERUDOVI

22.VIII.1891-1901.

JAN PREISLER.

ALEJ SNU A MEDITACE KU HROBU JANA NERUDY. — Neruda je ve zlé nevýhodě proti jiným, daleko menším: je skoro samozřejmý.

Je bezmála tak samozřejmý jako slunce, vzduch, voda, tok oblaků, zpěv ptáka, jiskření hvězd a vůně trav a všecky dobré, sladké a silné dary života.

Rozumí se tak sám sebou, poddává se tak bezprostředně, plně a sladce, bez trudu, bez námahy, neodborně, bez métieru a bez techniky skorem, je tak nekonečně víc srdce než spisovatel, že se neví ani, jak jsou jeho věci dělány, a zdá se, že nejsou vůbec dělány.

Pravda je, že jsou dělány skoro ničím, skoro nehmotně, bez machy a bez manýry, že vyplynuly samy sebou z plnosti a štědrého kypění života, jak básník se jím dal povolně pronikat jako strom živnými mízami země a naplňovat jako číše vínem, že tiše a vyčkávavě uzrávaly jen teplem citu jako vonné ovoce teplem par a spadly pak na podzim temnou přidusenou ranou do měkkých, hustých a zvlhlých trav a byly tu, nikdo neví dobře jak, když jednoho dne přihnaly se chladné větry a zvedly se mlhy, a strom stál náhle nahý ve štěpnici.

Proto se o něm tak špatně píše, právě jako o všem nejzákladnějším, nejlepší, nejryzejším a nejsladším v životě.

Neruda není docela nic básník vnějšku a pompy: je celý proteplený, lahodný, dobrý a živný.

Jeho dobrota je vyššího druhu než ta, o které se dá snadno a lehce hovořit: ona se potřebuje, ona se cítí, jí se žije — a jí se právě proto snadno zapomíná a na ni se právě proto snadno nevzpomíná. Těžko se uvědomuje, poněvadž se mlčky rozumí a předpokládá, a neuctívá se mělkým a vědomým ritem slov, ale bezděčným, stručnějším, jadrnějším a slavnějším ritem naléhavosti života a potřeby.

Tento posvětitel každodennosti a všední chvíle chutná a cítí se nejlépe v cizině, kdy opadá povrch a vynořují se tmavé kořeny stromu života, kdy dálka snímá kletbu prachu a blízkosti a kdy odčarovaná běžnost a samozřejmost svítí slavně a svátečně jako v první den stvoření a nejvšednější slova, osleplá doma špinavým dotykem rukou tisíců a kalným nánosem nečistého zvyku, hoří náhle zase ve své prvotní hluboké ryjbě a ražbě, zvednuta na stoupajících modravých vodách jako monstrance ve slunci.

Když v cizině slyšíš cvrlikat ptáky na stromě stejně jako doma, ale pod ním žvatlat cize a nesrozumitelně tančící děti — vezmi Nerudu a pochopíš některé jeho zdánlivě šedé, chladné a flegmatické písničky, kolem nichž jsi šel doma hluše a tupě. Pak se ti rozstoupí jich studená mlha a zjihne ti v teplý a vonný déšť.

Ano, je nám třeba dálky, abychom viděli tak vroucně, jak on viděl již z blízka.

Neboť to byl základní ráz jeho duše, vlastnost a lom a jiskra jeho duševního oka, síla a pružnost jeho duševního spáru: silný, všecko magneticky k sobě přitahující cit, kterým si všecko přibližoval na svůj dostřel a kterým políval jako ohněm a rozžhavoval všecko nejbližší, nejprostší, nejvšednější.

Jiní potřebují k poetisaci časové a prostorové dálky, on poetisoval blízkost a samozřejmost a nejen to: on všecko daleké musil si dříve tímto způsobem přiblížit, promilovat, zvroucnit, dříve než to mohl básnicky sformovat.

On zesrdečňuje celý svět, tím že si ho přibližuje, že si ho překládá do nejprůhlednější, nejprostší, nejběžnější verse.

Je přiblížitel dálky a posvětitel všednosti.

Svět stává se v jeho výkladě obdivuhodně blízký, hmatatelný, samozřejmý, srdečný a bezpečný.

Čteš-li Nerudu z jeho zralé mužné doby, leží ti všecko jako na dlani a jsi si všim jist. Měl-li jsi před chvílí ještě nedůvěru ve vesmír a věřil-li jsi v něm lest a léčku, jsi nyní klidný a důvěřivý, jako bys byl pohleděl do pokojné studně zrcadlící vlídné, sladké, mléčné májové nebe, blízké a nízko zavěšené jako hračka a dar pro dítě, jehož lze dosáhnout vztažením ruky.

Jsi přesvědčen v té chvíli, že se ti nemůže nic ve světě a v životě stát, co by stálo opravdu za řeč.

Tak podivuhodně bezelstný, srdečný a důvěrný je svět ve versi Nerudově.

Jeho silné mužné srdce oddává se, po pochybách a nedůvěře mládí, stále znova a znova celé, bez rezervy, v naprosté a slavné jistotě, že nemůže v ničem utonout a ničím být zhltnuto, poněvadž je z dobré a hodnotné látky, kterou nemůže vesmír plýtvat a na níž musí kosmu záležet v jeho hospodářství právě tolik, jako jemu na kosmu, a že, třeba stokrát po sobě vhozeno ke dnu, neklesne, ale vypluje a proseká se vždy na vrchol vln, kouře a bouře.

Podivná tragická bezpečnost stojí jako osudová hvězda nad světem Nerudovým a vládne jím.

Nevěří v intriku, lest, klam a zradu.

Jde životem nahý, ale bezpečněji a jistěji, než kdyby šel v brnění.

Tato důvěřivost a bezpečnost nebyla daná a přirozená naivnost dítěte — byla dobytá a získána za cenu jeho života.

Neruda probil a dobil se k ní z tísně a úzkosti pochyb a zoufání, v tom je smysl a plod jeho života.

Člověk, který ji získal a dříve, než ji získal, musil mnoho ztratit: nespadá nikomu darem do klína.

Je to jistota tragická, a v tom je její smysl, noblessa a krása, která je diskretně uzavřena nízkostí na sedm zámků a pečetí.

* * *

Je nerudovský heroismus — cudný, diskretní, utajený, jaký je vždycky opravdový heroismus dobrého zrna.

Heroismus, který jednou vykonán a dovršen, sám po sobě úzkostně zametá všecku stopu, dříve ještě než ji zasype padající prach dnů a hodin a rozdupe stádo napodobitelů, vrhajících se do čerstvě otevřené dráhy.

Neruda rozšířil a rozmnožil zemi slávy a poesie: dobyl jí všední den, tu půdu, o níž se soudí vždy z předu, že je mrtva, jalova, neschopna setby a žně.

Bylo před ním jako bývá vždy v době epigonů: soudilo se, že je řečeno všecko, co se dá říci, a že kruh je uzavřen.

Neruda přišel a ukázal, že se dá rozrazit a že pak obejmeme, co se pokládalo za věčně vyloučené.

Odvážil se sujetů, které platily za profanní, a odvážil se traktovat ctné dané a staré sujety způsobem, který se zdál v první chvíli nemožným, absurdním a rouhavým.

Dobyl poesii dojmy, názory, city, pojetí, výrazy a slova, které byly pokládány za utonulé a ztracené v blátě dnů a všednosti, poněvadž nikdo neměl dost síly, aby je zvedl, očistil a ukázal v přirozené věčné kráse a vážné slavnostnosti.

Neruda přišel a vyzvedl tyto ztracené bosé děti a sirotky osudu na svých silných, nebojácných rytířských rukách vysoko do tahu větrů a záře slunce a hvězd a hle, zasvítily krásou a slávou, a ukázalo se, že jsou z téže královské krve jako ty, které seděly od věků na trůnech tradice.

Měl strašnou odvahu, že vzal slova z ulice, nemytá a nečesaná, jak je zastihl, a učinil z nich posly věčnosti.

To byl ryze umělecký heroismus, poněvadž riskoval posměch — posměch, toho nejstrašnějšího, zákeřného a podlého vraha dojmu a citu v umění.

Krok vedle a padl do bláta sám.

Jsou v Nerudovi strofy a verše, které stály v době svého vzniku na samém ostří smělosti a směšnosti a třásly se první chvíli na papírových vážkách v nejistotě mezi obojím. Dnes nám uniká cit a smysl toho, dnes cítíme dosti ztěžka už i jich odvahu: zvítězily, vžily se, staly se majetkem obecnosti, a tím ztratili jsme jich silnou bezprostřednost a můžeme si ji jen představit v reflexi.

A jsou to právě verše a strofy nejhlouběji, nejsrdečněji, nejtragičtěji cítěné a pojaté, chytající celý lidský osud v smělé skratce jedné situace nebo scény, vyslovené novou sevřenou a zjizvenou mluvou, stručnou a smělou, — neboť základní ironický zákon světa je, že každý nový, nejživější a nejbolestnější výraz tragiky, než je přijat a sankcionován, proběhne světem jako žhavou ulicí posměchu a karikatury s šaškovskou čepicí na hlavě a teprve když vyvanula z něho první, nejsilnější a nejtrpčí vůně, prokáže mu i rozšafný pan Prud'homme čest a pojme jej do svého zábavního programu mezi svačinu a večeři a dopřeje jej vedle nového slunečníku nebo hůlky i svým ušlechtilým dcerám a synům.

Tak neměly daleko do směšnosti jednu chvíli tyto dvě strofy ze dvou starších básní Nerudových, v nichž je jako essence sevřena typická tragika mladé a hrdé duše, zavřené do prázdné a líné doby a dusící se plností vlastního, nepotřebného a nezužitého vnitřního života, a jichž hořký spád skandovali mnozí z nás ve své době ne-li rty, aspoň srdcem:

Z uzlíčku boty čouhají
a mají podšvy silné,
vždyť jsem si na ně kůži dal
z své pýchy neúchylné.
.

V chladné trávě, v palných snech svých
zas se povyvším,
mysle, jak as rok zas žití
marně prozahálím.

Co bylo nového a smělého v pojetí a výrazu těchto veršů, co tu odvážně riskováno, těžko se představuje po čtyřiceti a padesáti letech, zrovna jako dnes, kdy napodobitelé rozměnili už zlato v drobnou měď, těžko se změní bílá, plná a vypuklá krása verše, jako byl tento mladší:

zoraná pole krásně jako čerstvý chleba voní.

Až naši literární dějepisci a kritikové, kteří posud většinou pletou jen ruční práce trpělivosti a dobré vůle podle předloh a vzorků Hettnerových, Taineových nebo Hennequinových, pochopí, že vedle literatury je také umění a jakási poesie a v čem záleží, budou musít nejprve napsat kroniku takových rytířských činů, objevů, tahů a pochodů Nerudových, jež nám zasypal a den ze dne zasypává prach a písek rozježděných cest a jež splývají stále mělčeji a matněji s plochou ostatní půdy — neboť rýha tažená silnou rukou ve světě ducha zaceluje se stejně rychle jako brázda na poli, jakmile se ujalo a vzrůstá obilí.

Nebojácně učinil Neruda sebe a svůj způsob cítění a zření mírou světa a života a to tak důsledně, „neúchylně“, jak říká sám, že je jeho dráha jediný experiment v krásném, hrdinském smyslu slova.

Má svoji typickou, drsnou a srdečnou ruku a tuto ruku klade na rameno všemu, s čím se potká, a touto rukou přisvojuje si všecko, čeho se dotkne.

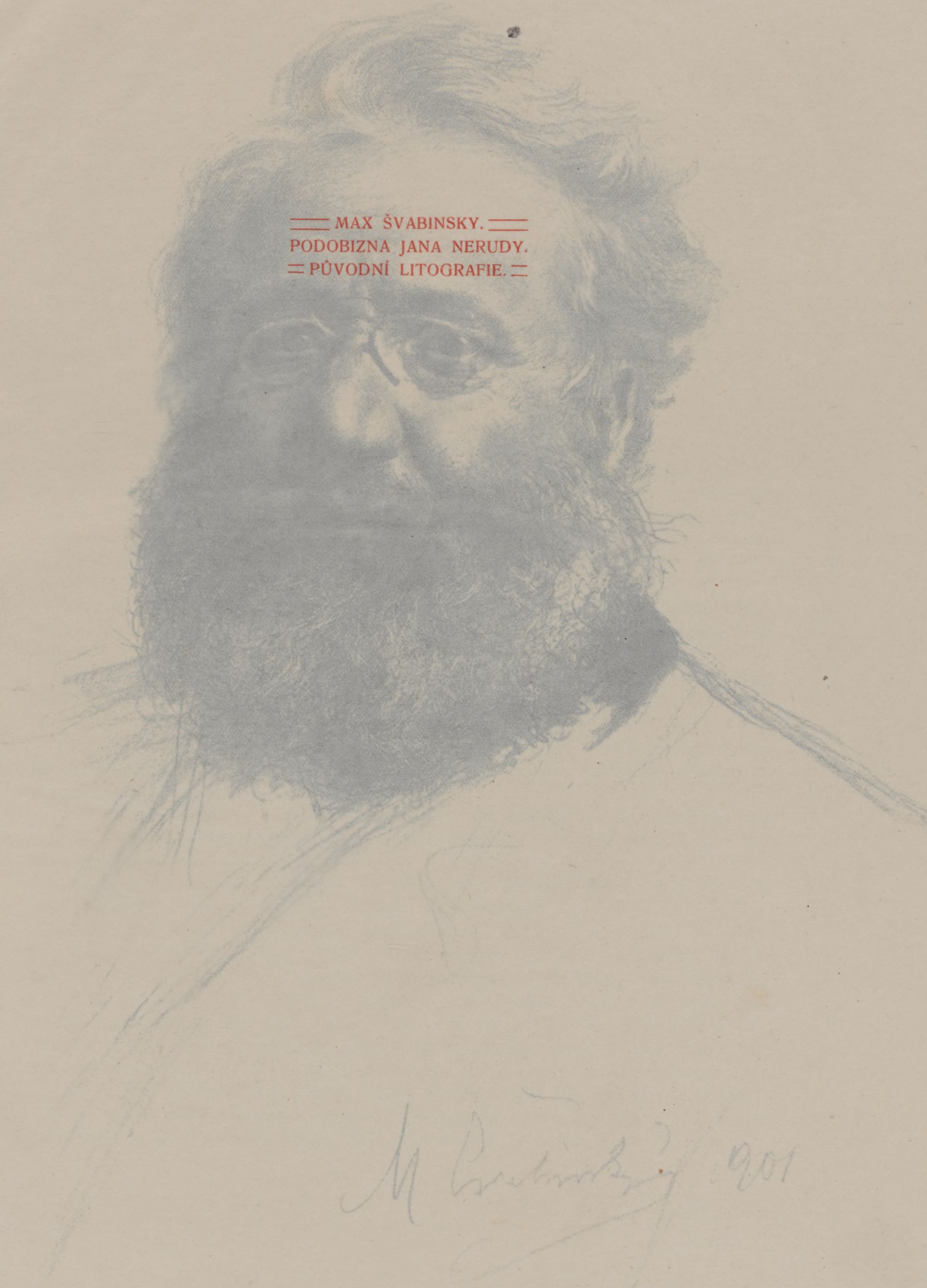
A tuto ruku, tuto pěst, tento loket nezmění nikdy: jí zkouší sebe a jí cítí a měří svět.

Kde by se byli jiní stokrát zapřeli a dali překonat a podrobit sujetem, látkou a její tradicí (ať biblickou, ať kosmickou), on vydrží stůj co stůj.

A třeba tím někdy ztrácel, třeba tím někdy i umělecky prohrál — ale kdo řekl, pro boha, že v umění se má jen vítězit? Kdy se pochopí konečně, že ve válečném poli ducha jsou porážky stokrát větší a krásnější a plodnější než snadná, hladká, pohodlná a coulantní vítězství opatrnosti a přizpůsobení, těchto hnusných, nedokrevných a záporných ctností, které jsou snad cenné v občanském životě, ale méně než pleva a dým v životě uměleckém? Kdy se zbavíme konečně tohoto nejtupějšího předsudku, který nám znemožňuje a od základu kazí porozumění všemu umění a vší duševní práci a zabíjí hned z předu každou skutečnou radost a rozkoš z nich?

Neruda byl z těch, kdož se raději ryze, typicky a plně ztroskotají, než by dopluli nepřímou a oklikami, a já vidím jeho velikost právě v tom, že i tam, kde se mine, je umělecky stejně zajímavý a plný jako tam, kde trefí.

Většina umělců podlehne látce a dá si od případu k případu vnutit její tradici a pathos: Neruda ne, nebo zřídka.

— MAX ŠVABINSKY. —
PODOBIZNA JANA NERUDY.
= PŮVODNÍ LITOGRAFIE. =

M Švabinský 1901

Většina z nás miluje výjimečný den života a jeho pathos a potřebuje jich k uměleckému vidění a cítění.

Nerudovi jich nebylo třeba, naopak překážely mu a byly mu nepohodlny: vyhýbá se jim až úzkostlivě.

Tu je kus záporu, který je tak cenný jako u jiných klad, poněvadž je jen mezi a linií vnitřního charakteru.

Je v tom tak vzácná distinkce a noblessa: nemiluje úspěch, ani umělecký, získaný jakkoli, chce úspěch jen za plně vyváženou a zaplacenou cenu cudné pýchy.

Z této pyšné rezervy a zdrželivosti propásl, myslím, mnohý bod varu, kdy látka byla již roztavena, a nejhodnější čas k lití. Je v něm vzácná umělecká kázeň, až asketická a vražedná někdy pro něho a tím tragická a hrdinská, které neporozumí nikdy křiklavá a ochraptělá lůza ulice a již dovede ocenit jen umělec.

* * *

Je ještě jiný nerudovský heroismus — a ještě ukrytější.

Neruda, který začal „Sturmem“ jako krajní subjektivist a dle dnešního slovníku skoro anarchista, končí jako nejrozhodnější stoupenec národnosti, umění objektivního a hromadného, vyznavač lidové písně, mimo níž nechce znát v poesii vzoru a spásy.

Neruda, v mládí skoro výlučný a aristokratický umělec, končí u lidu a v lidu. „Oprostil se“ podle hlubokého slova ruského básníka.

A v tomto oprostění se je smysl jeho života a jeho heroismus.

Nerudovský problem je v jádře totožný s problemem nejsilnějších duchů a srdcí našeho věku. Jeho jméno je hoře z chladného rozumu, sobectví a samoty, hoře neplodné a roztržené kultury.

Složitě, sobecké, jednostranně vzkypělé, hořké a osamocené já tíží, truí a bolí člověka a tím víc, čím je lepší — to je osudná písnička, kterou zpívá v různých variantech celá moderní poesie.

Moderní člověk, úzkostný, horečný, neplodný, nepokojný a podrážděný, hledá, jak zabít tuto vnitřní zlost, marnost, trud, prázdno a pýchu a opakuje s Pascalem: *le moi est haïssable*.

Hledá něco velikého, v čem se skonejšit, v čem utonout, s čím splynout: chce sloužit, chce poslouchat, chce se pokořit, chce uctívat — cítí instinktivně, že v tom je všecka noblessa lidství.

Celá moderní západní literatura má tento jeden pramen: hoře z toho, že jsou pokácena stará božstva, a touhu hledat a vztýčit nová.

Od Chateaubrianda celá francouzská literatura zabíjí a topí nudu a vnitřní prázdno: v náboženství, orgii, hašiši, ironii, nirvâně, cti nebo dobrodružství, vše jedno. To je Flaubert, to je Musset, to je Baudelaire, to je Vigny, to je Stendhal. Ani tento poslední, nejzdravější a nejsilnější, nemá pravou radost ze svého ani málně koupaného a pěstěného já: provádí své silácké excessy a krkolomné experimenty, aby přehlušil nudu a trud. A učni jeho Barrèsovi je na konec docela upřímně úzko z kultu já a touží po návratu do hromady, massy, národa, račy, bez níž je jako strom vyřatý z půdy: moci utonout, moci splynout, moci se oddat!

Také v Německu Goethe a Wagner neznamení nic než pokusy stvořit literární nebo estetický řád a vládu, když náboženská je mrtva, a ani Nietzsche ne-

zpívá v Zarathustrovi nic než velepíseň síly, kázně, napjetí, lásky a oběti — třeba bez sankce a závaznosti.

Neruda na svou pěst a svým způsobem v užším rámci malého národa vykoupil se z hoře a prázdnoty moderního člověka: spoutal se, dal se do služeb dne a chvíle, naslouchal jejich potřebám s toužou úctou a vroucností, jakoby to byly věky, dal se jimi poučovat tak opravdově a byl jich poslušen tak pokorně, jakoby posluhoval ne v laciné hospodě lidu, ale u korunovační tabule nejvzácnějších knížat a králů.

Dal se do služeb princezně, kterou si zamiloval, s týmž hrdinským sebezapřením, s jakým sloužívali v pohádkách rekové, a tak se stalo, že sloužil někdy jako oni i ve stáji: neboť co jiného je to, když největší básník své doby musil mít na minutu přesně připravenou černou kávu svého feuilletonu, aby ji v neděli po obědě v čas nalil každému panu Knedlíčkovi nebo Vepříčkovi?

A zamračila-li se náhodou jeho láska, hned šaškovskou čepici na hlavu a snažit se ji rozesmát, rozesmát za každou cenu!

Ach když po té tváři dojemné
jen okamžik úsměv skáče —
co na tom, že pak humorist
do koutku jde a pláče.

Poslouchal i tam, kde měl poroučet: jeho láska stala se na konec slabostí. Nedá se vypočítat, kolik Nerudu stála, ale dá se cítit a tušit, že mnoho: mnoho umění, mnoho vyplývaného a zmařeného umění, neboť Neruda nedovedl na sobě spořit a psával vždycky celý; celý člověk i ve stáji.

Vzdával se heroicky plnosti chvíle a povolný k jejímu svatému rozmaru, jenž se dvakrát nevrací, radostně se otvíral a poddával volnému toku a proudění života, sám jeho orgán a nástroj.

Jeho umění dává se dobrovolně za podnož života a proto nebude nikdy dost ctěno.

Málo kdo je tak prost všeho pedantismu a byzantinismu, málo kdo zacházel suverenněji s tak zvanou logikou a důsledností, málo kdo vyvracel se častěji a roztomileji než toto opravdu volné srdce.

Nemusíš se obávat, že budeš utloukán z něho důstojnými sentencemi nebo korinatými citáty, a nemusíš se starat, jak bys je po případě vyvrátil: on udělal to už za tebe a možná hned na příští stránce.

Nebude tuším nikdy oficiální autoritou žádné strany a církvičky, a kdyby náhoda tomu chtěla a některá strana si ho udělala patronem, pochodila by špatně: nikým nedala by se tak snadno potírat jako právě jím.

Učinil své umění živným, štědrým, příležitostným a služebným a proto vezme svoji odměnu: lidé neuvěří nikdy do opravdy, že to bylo celé umění a z královské krve.

Dává, pokud může a dovede, každému všecko: lidu stravu, umělci radost a rozkoš, hlupákovi zábavu, snivci tesknost, mudrci sen, básníku smutek a tragiku — ale to milují kastovníčtí lidé nejméně.

Lidé neuvěří nikdy, že byl opravdu veliký. Připustí, že byl vtipný, rozmilý, graciesní, vroucí a teskný — připustí snad tisíc jiných věcí, jen ne velikost.

A to proto, že si ji představují hmotně jako stoh slámy a že ji nedovedou odloučit od dutosti a pompy, ceremonielu a machy, divadla a representace, že ji chtějí měřit na lokty a vážit na centy a že ji hledají v nakadeřených chocholech a strakatých pláštích — a ona zatím teče jako slunce vzduchem a jako voda zemí, vzdouvá se všude jedinou velikou sepjatou vlnou, která nese stvol trávy i svět hvězdy, a zapaluje se v každém čestném, mužném a srdnatém srdci v živý oltář, na nějž každá vteřina přilévá olej a jež stále znova a znova rozdmýchává všechen vítr a dech vesmíru, ten z nejbližšího háje, i ten od vod Gangu.

Lidé neuvěří, že je veliký, právě jako lidé nikdy do opravdy neuvěří, že každý všední den je stejně svatý jako svátek a že není jiné věčnosti než chvíle se svojí nenávratnou plností a krásou.

Je z těch autorů, kteří jako osobnost jsou nekonečně větší, než zanechané dílo, jež má význam symbolický jako prošlá cesta nebo stopa: není hmotné, mrtvé a uzavřené, je východem, branou a náповědí budoucnosti, slibem a semenem každé příští sladké žně.

Bojím se, že ani my, kteří ho ústy vyznáváme, nebudeme ho v srdci dosti ctít.

Ale snad za to budeme ho víc milovat, milovat beze slov a němě jako chleba života, který se nectí chválou, ale spotřebou.

Šlo mu jen o jedno: aby napojil a nasytil, aby byl k užitku a potřebě. Postavil úmyslně své dílo zrovna do prostřed života, do středu mezi lid, aby bylo co nejbliž dosahu všech lačných rukou, rtů a srdcí a aby co nejsnáze a nejlehčeji s nimi splynulo.

Jeho nejkrásnější verše mají sevřenou kruhovou ražbu peněz života a spotřeby, průhlednou, neosobní krásu říkadel a přísloví, jich plnou, obsažnou dukátovou hudbu i volný a slavný spád: sedají na rty samy sebou ve chvílích příležitosti a spadají s nich měkce jako dary zděděné a věky chráněné lásky a moudrosti.

Nekormuťme se příliš pro osud, jež si zvolil.

Neboť vybrala si jej jeho veliká a oddaná láska, která doufala, že tak bude moci nejvíce sloužit a nejlépe býti užívána, a viděla jistě čistěji a hlouběji, než by dovedl všechen náš obdiv, stavící se pro chvíli na špičky střevíců.

F. X. ŠALDA.

FRANT. ŠIMON.

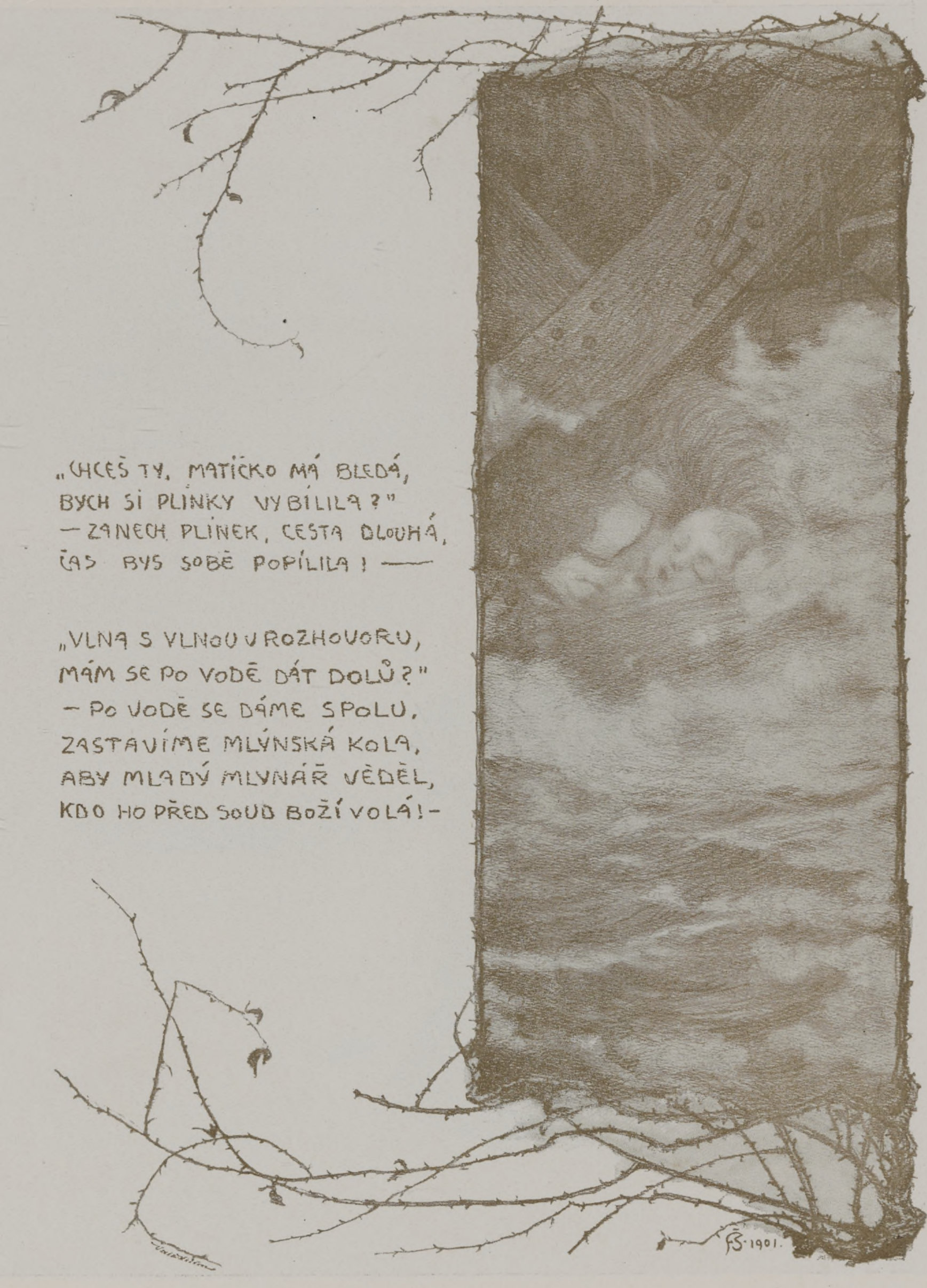
JAN NERUDA:

„Z BALLAD A ROMANCI“

BALADA STARÁ - STARÁ!

RUKAMA LOMILA, PO BŘEHU CHODILA,
NA KÁMEN POKLEKLA, DČERU PORODILA.

„CHCEŠ TY, MATIČKO MÁ BLEDA,
BYCH TI RYBEK NALOVILA?“
— JAK BYS SÍTĚ ROZHODILA,
VŽDYT SEŠ SOTVA NARODILA! —

„CHCEŠ TY, MATIČKO MÁ BLEDÁ,
BYCH SI PLINKY VYBÍLILA?“
— ZANECH PLINEK, CESTA DLOUHÁ,
ČAS BYS SOBĚ POPÍLILA! —

„VLNA S VLNOU V ROZHOVORU,
MÁM SE PO VODĚ DÁT DOLŮ?“
— PO VODĚ SE DÁME SPOLU,
ZASTAVÍME MLÝNSKÁ KOLA,
ABY MLADÝ MLÝNAŘ VĚDĚL,
KDO HO PŘED SOUB BOŽÍ VOLÁ! —

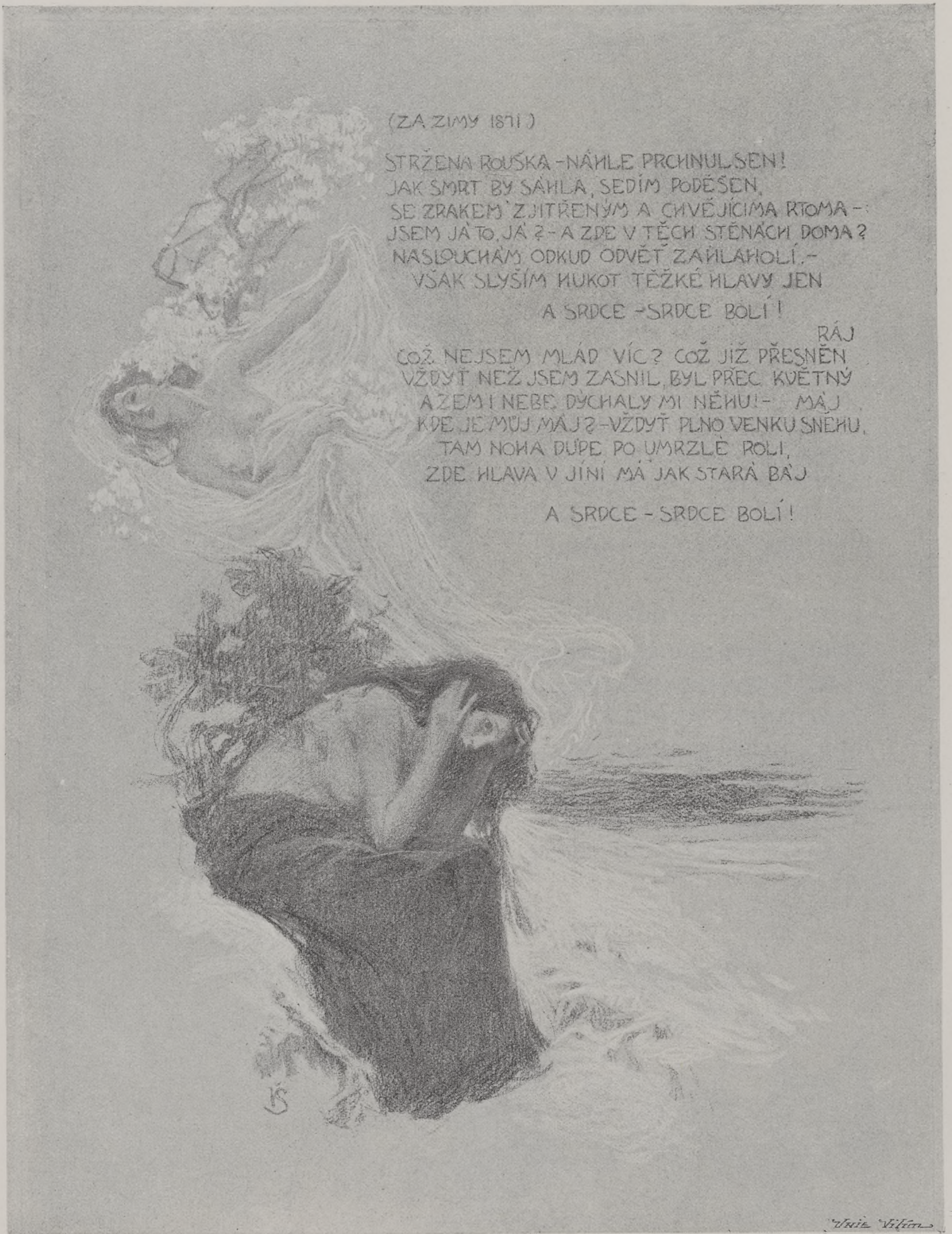
KAREL ŠPILLAR.

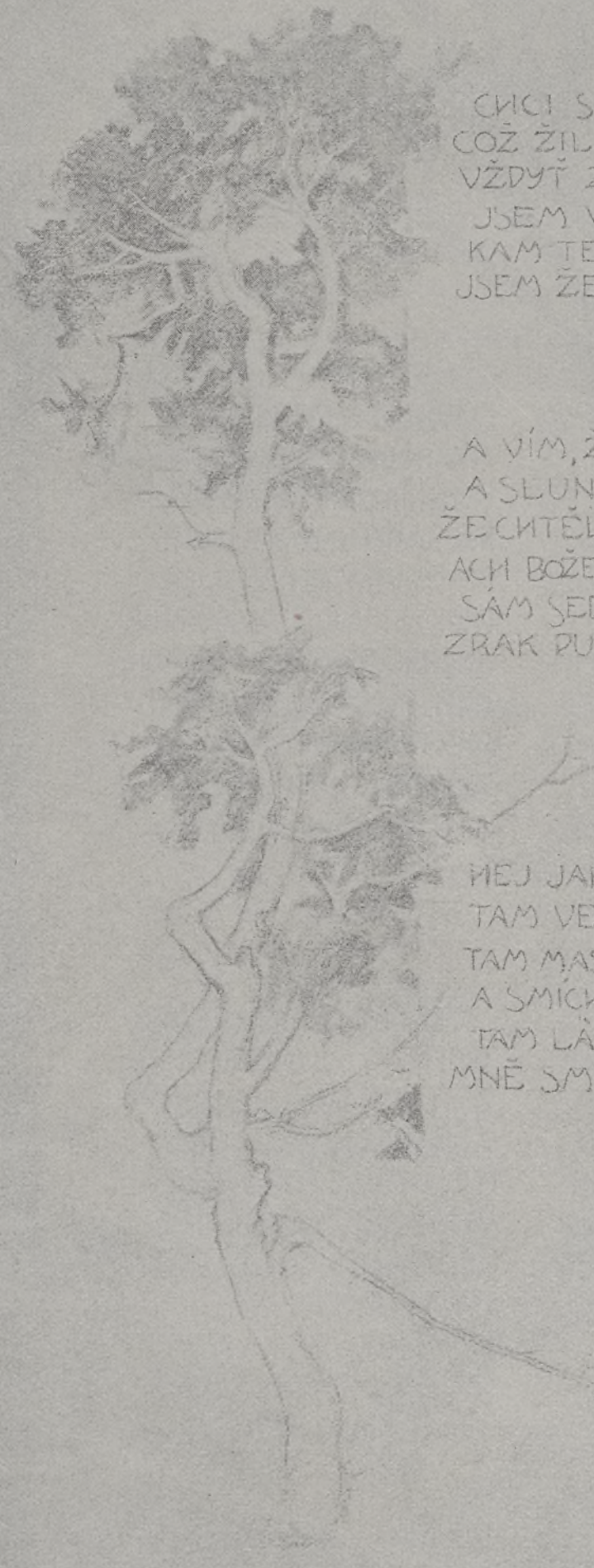
(ZA ZIMY 1871.)

STRŽENA ROUŠKA - NÁHLE PRCHNUL SEN!
JAK SMRT BY SÁHLA, SEDÍM PODĚŠEN,
SE ZRAKEM ZJITŘENÝM A CHVĚJÍCIMA RTOMA -
JSEM JÁ TO JÁ? - A ZDE V TĚCH STĚNÁCH DOMA?
NASLOUCHÁM ODKUD ODVĚT ZA HLAVOLÍ. -
VŠAK SLYŠÍM HUKOT TĚŽKÉ HLAVY JEN
A SRDCE - SRDCE BOLÍ!

COŽ NEJSEM MLÁD VÍČ? COŽ JIŽ PŘESNĚN
VŽDYT NEŽ JSEM ZASNIL, BYL PŘEC KVĚTNÝ
AZEM I NEBE DÝCHALY MI NĚHU! - MÁJ
KDE JE MŮJ MÁJ? - VŽDYT PLNO VENKU SNEHU,
TAM NOHA DŮPE PO UMRZLÉ ROLI,
ZDE HLAVA V JINÍ MÁ JAK STARÁ BĀJ

A SRDCE - SRDCE BOLÍ!

CHCI SEBRAT SE A MYSLÍM DÁL A DÁL
COŽ ŽIL JSEM ŽIVOT ČI SE MNĚ JEN ZDÁL?
VŽDYT ZDÁ SE MNĚ ŽE K VELIKÉMU DÍLU
JSEM VELKOU VŮLI MĚL A CELOU SÍLU -
KAM TED' JEN VZILEDNŮ - KVÍTÍ CIZÍCH POLÍ,
JSEM ŽEBRÁK JEN A CITĚL JSEM BÝTI KRÁL -
A SRDCE - SRDCE BOLÍ!

A VÍM, ŽE JSEM CITĚL TAKÉ ŠTASTEN BÝT
A SLUNCEM V OKEAN SE LÁSKY VPÍT,
ŽE CITĚL JSEM DĚTSKÉ HLADIT NEBKĚ VLÁSKY -
ACH BOŽE, BOŽE - KDE TO MOŘE LÁSKY! ?
SÁM SEDÍM ZDE A TRAPNĚ U NEVOLI,
ZRAK PUSTÝ V PUSTÉM NĚKDE KOUTĚ KLID,
A SRDCE - SRDCE BOLÍ!

HEJ JAK TO BIJE VE ZIMNÍČNÝ SLUCH!
TAM VENKU PO ULICÍCH BUJNÝ RUCH,
TAM MASOPUST SI VÍRÍ V MĚSTĚ DOLE
A SMÍCH A HRÁČI SE TOČÍ V ŠUMNĚM KOLE,
TAM LÁSKA, MLÁDI SKOČNOU VYŠVENOLÍ
MNĚ SMUTNO, K SMRTI SMUTEN JE MŮJ DUCH
A SRDCE - SRDCE BOLÍ!

JAN NERUDA

KNINY VERŠŮ

BALLADA ZIMNÍ

ČARODĚJ ŠEL PO SILNICI
V MRAZNÉ ZIMNÍ CHUMELICI,
DOŠEL K ŠERÉ ŠIBENICI.
ŠIBENICE TROJRAM LYSÝ,
NA NÍ TŘI ZLODĚJI VISÍ.
USEDNUL „ZDE DOBRÉ BYDLO.
MÁTE HOŠI, PĚKNÉ SÍDLI—
ALE TEĎ UŽ HONEM DOLŮ,
PONOCLEHUJEM TU SPOLU!“
ZAMEL, MĀCHNUL RUKOU V KOLE
HOP! A JIŽ JSOU VŠICHNI DOLE.

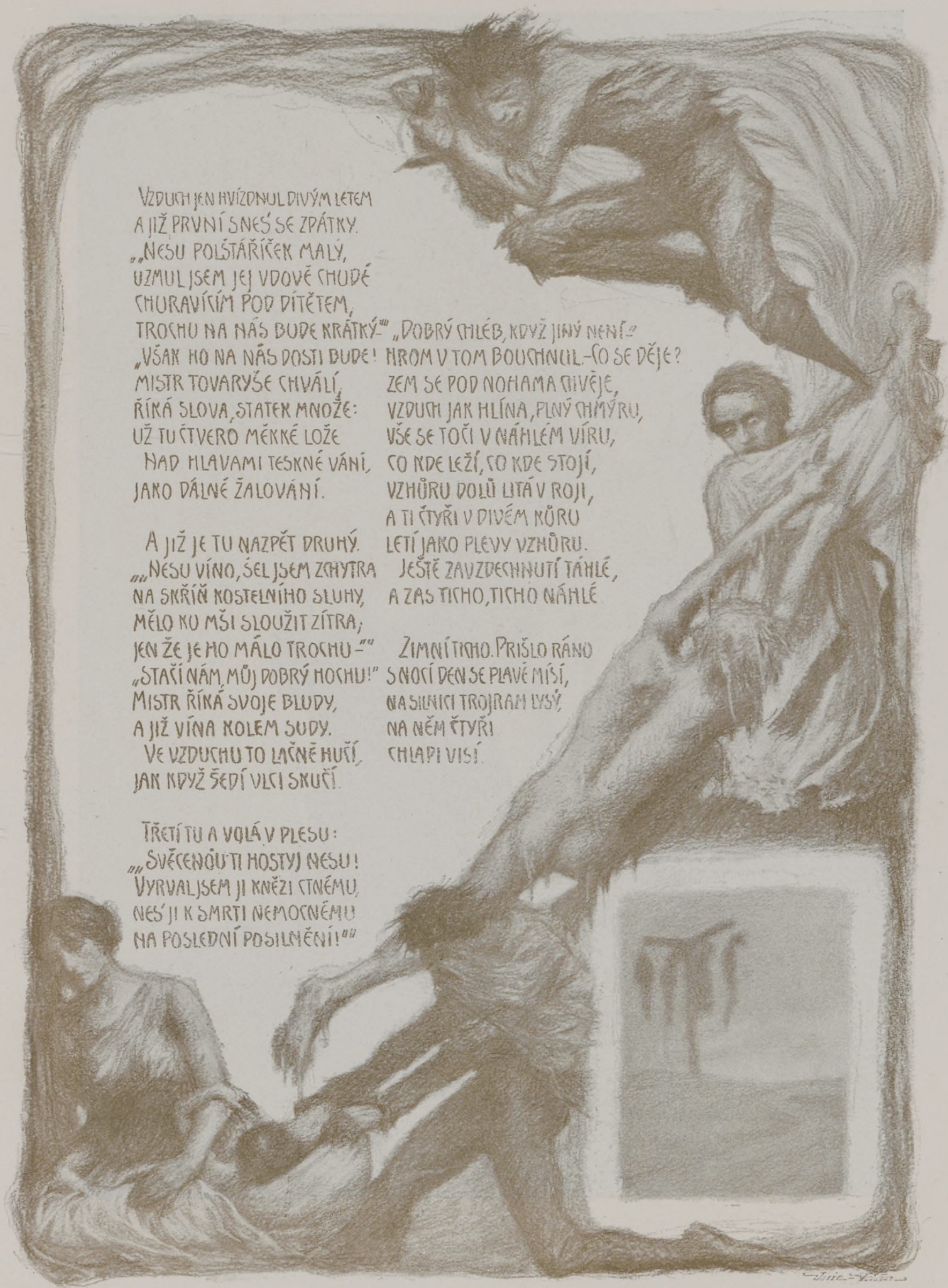
ZASEDLI KRUH VE PŘÍŠERNÝ
HLAVY SOBĚ NAPRAVUJÍ,
MISTRA CHVALNĚ POZDRAVUJÍ.
PRVNÍ JAKO PES JE ČERNÝ,
KDE RAMENA TU KOLENA,
BRADA VĚKY NEHOLENA,
DRUHÝ S HLAVOU ROZSOCHATOU,
S NOHOU DŘEVEM PODEPJATOU,
TŘETÍ—PÁNBŮH BUDIŽ S NÁMI!—
CELÝ NAHÝ—V OČÍCH LEDY,
PO TVÁŘI JE JÍNÍM ŠEDÝ
A PO TĚLE STŘECHÝL SAMÝ.

„VZKŘÍSIL JSEM VÁS, PÁLE ŽIJTE,
TROPTĚ DÁL SVOU LOTROVINU,
ZA TO MNĚ DNES POSLOUŽÍTE.
V ŠIBENICE NOČNÍM STÍNU
POSPOLU SE POBAVÍME,
VÍNEM SPIJEM, POVYSPÍMĚ.
VZŮRU, SNESTĚ, ČEHO TŘEBA,
JEDEN PĚŘIN, DRUHÝ CHLEBA
TŘETÍ VÍNA—KAPKA STAČÍ!—
VZHŮRU, LEŤTE, PLÉMĚ STRAČÍ!“
VZLĚTLI JAKO HEJNO PTAČÍ.

VZDUCH JEN HVÍZDNUL DIVÝM LETEM
A JIŽ PRVNÍ SNEŠ SE ZPÁTKY.
„NESU POLŠTÁŘÍČEK MALÝ,
UZMUL JSEM JEJ VDOVĚ CHUDÉ
CHURAVÍKÍM POD DÍTĚTEM,
TROCHU NA NÁS BUDE KRÁTKÝ“ „DOBŘÝ CHLĚB, KDYŽ JINÝ NENÍ.“
„VŠAK HO NA NÁS DOŠTI BUDE! HROM V TOM BOUCHNUL. CO SE DĚJE?
MISTR TOVARYŠE CHVÁLÍ, ZEM SE POD NOHAMA DIVĚJE,
ŘÍKÁ SLOVA, STATEK MNOŽE: VZDUCH JAK HLÍNA, PLNÝ CHMÝRU,
UŽ TU ČTVERO MĚKKÉ LOŽE VŠE SE TOČÍ V NÁHLÉM VÍRU,
NAD HLAVAMI TESKNÉ VÁNÍ, CO KDE LEŽÍ, CO KDE STOJÍ,
JAKO DÁLNE ŽALOVÁNÍ. VZHŮRU DOLŮ LITÁ V ROJI,
A TI ČTYŘI V DIVÉM KŮRU

A JIŽ JE TU NAZPĚT DRUHÝ. LETÍ JAKO PLEVY VZHŮRU.
„NESU VÍNO, ŠEL JSEM ZCHYTRA JEŠTĚ ZAVZDECHNUTÍ TÁHLÉ,
NA SKŘÍŇ KOSTELNÍHO SLUHY, A ZAS TICHU, TICHU NÁHLÉ.
MĚLO KU MŠI SLOUŽIT ZÍTRA;
JEN ŽE JE HO MÁLO TROCHU.“ ZIMNÍ TICHU. PŘIŠLO RÁNO
„STAČÍ NÁM, MŮJ DOBRÝ HOCHU!“ S NOCÍ DEN SE PLAVĚ MÍSÍ,
MISTR ŘÍKÁ SVOJE BLUDY, NA SILNICI TROJRAMI LYSÝ,
A JIŽ VÍNA KOLEM SUDY. NA NĚM ČTYŘI
VE VZDUCHU TO LAČNĚ HUČÍ, CHLAPI VISÍ.
JAK KDYŽ ŠEDÍ VLCI SKUČÍ.

TŘETÍ TU A VOLÁ V PLESU:
„SVĚCENŮTI HOSTYJ NESU!
VYRVAL JSEM JI KNĚZI CTNĚMU,
NES JI K SMRTI NEMOCNĚMU
NA POSLEDNÍ POSILNĚNÍ!“

LADISL. ŠALOUN.

„ZPĚVY PÁTEČNÍ.“

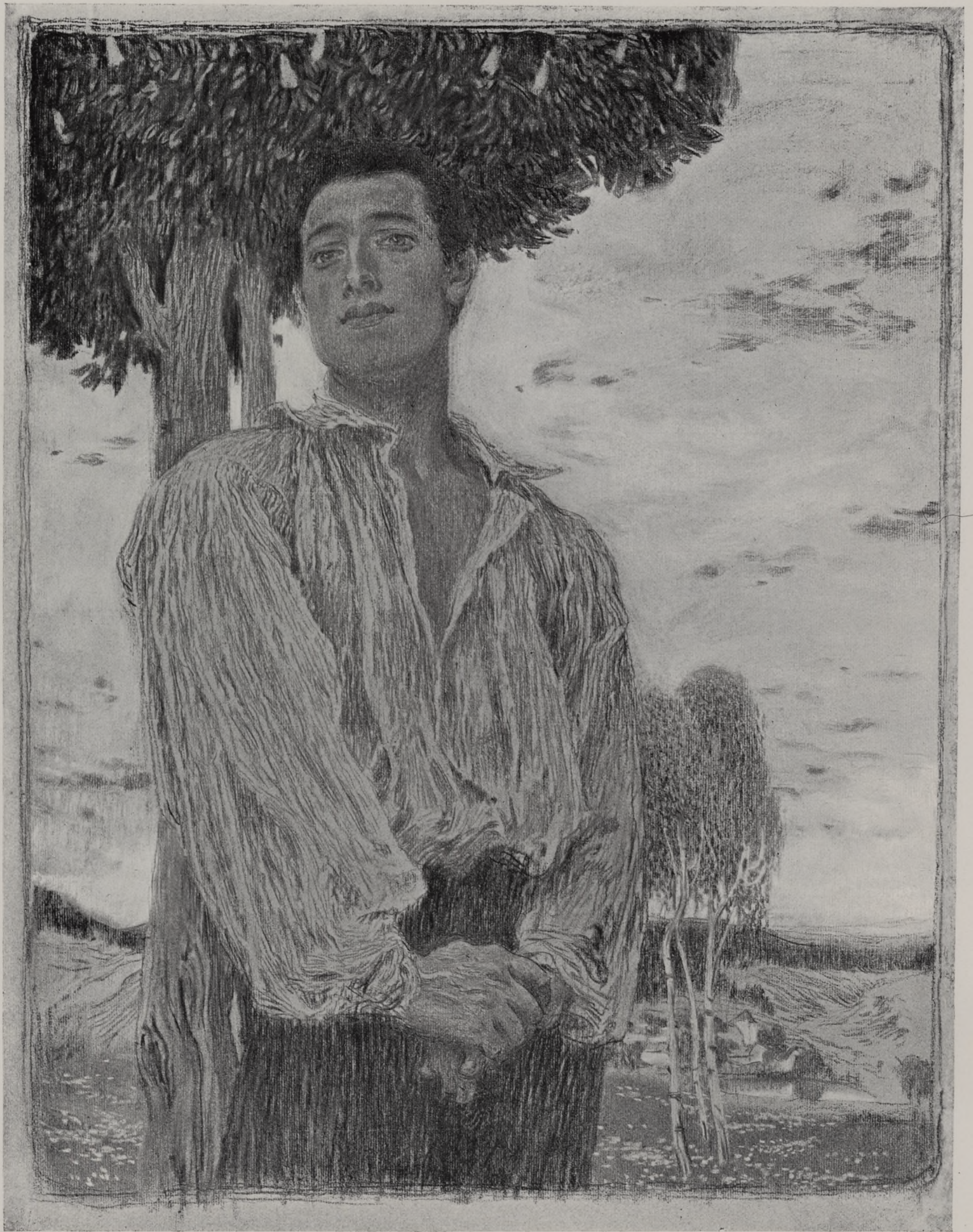
VE LVÍ STOPĚ.

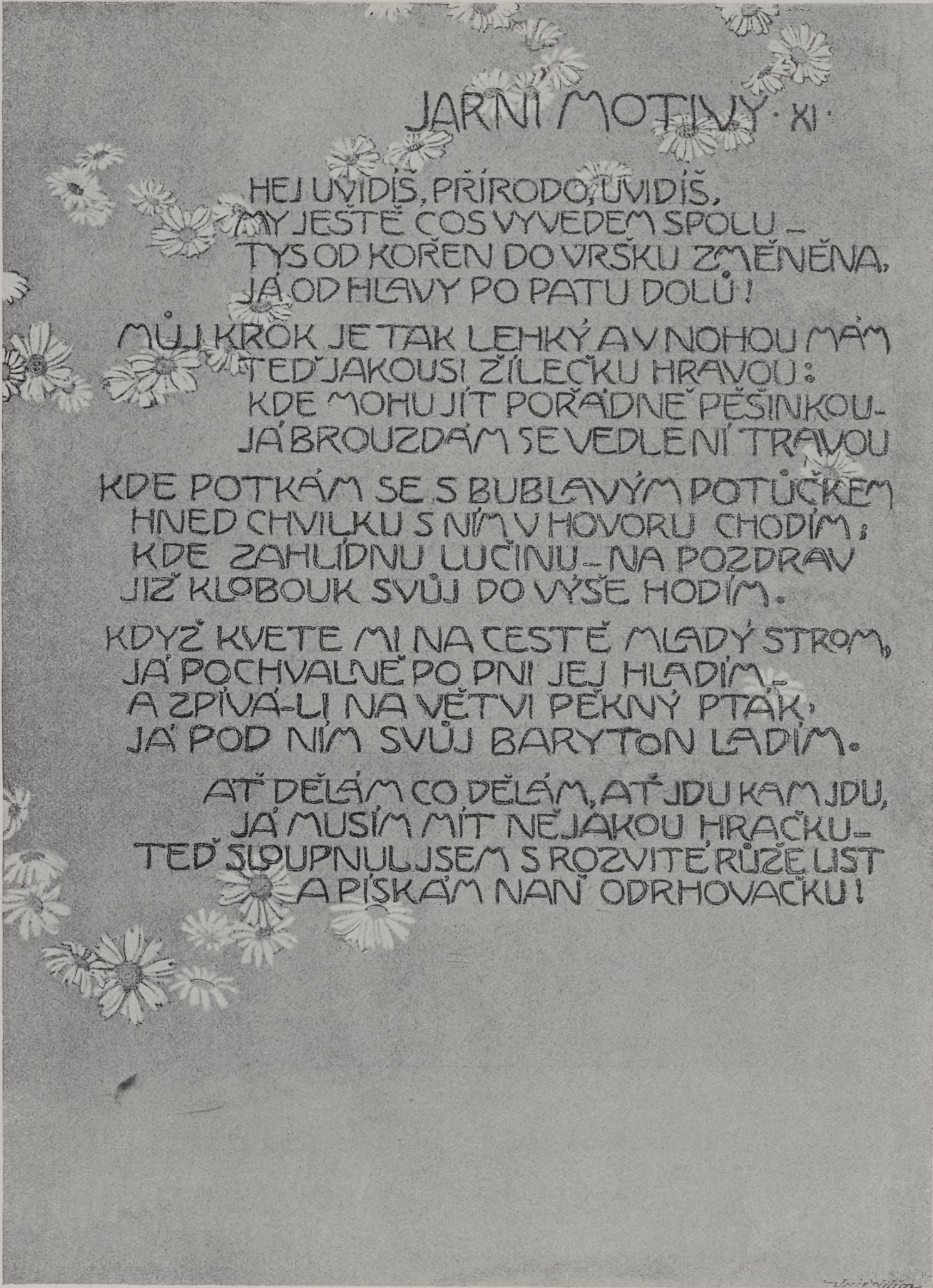
BYL PODVEČER. MY V POUŠTI, NA OASY KRAJI.
TAK TICHO KOL! I ARABI, JIŽ JINDY BUJNĚ HRAJÍ,
DNES MLČÍ SCHOULENI! JAK TESKNÝ ZJEV!
„CO JE VÁM, MUŽI?“ — „PANE, ZDE BYL LEV.“ —
„ŽE LEV? A KDY?“ — „TO, PANE, TĚŽKO ŘÍCI,
SNAD DNES, SNAD PŘED TÝDNEM, SNAD PŘED MĚSÍCI;
VŠAK JISTO JEST: SEM SPĚLA JEHO CHŮZE —
SNAD CÍTÍŠ, KRAJ JAK PO NĚM ZTRNUL V HRŮZE!“

JAK NECÍTIL BYCH! VŽDYŤ JSEM Z ČESKÉ ZEMĚ.
TEN DIVNÝ STRACH, TEN PROMLUVIL JIŽ KE MNĚ:
KDY NEJBUJNĚJ JSEM VYKROČIL SI, V RÁZ
AŽ K SRDCI ZASÁHNUL MI NÁHLÝ MRÁZ.
JAK BY SE KOLEM SKALNÉ HORY PTALY:
„CO V ZEMI OBRŮ CHCEŠ, TY MUŽI MALÝ?“
JAK UDIVEN BY POHLÉD NA MNE KRAJ TEN NĚMÝ:
„JSI SLÁB — PŘESPŘÍLIŠ SLÁB JSI NA MNE ČESKOU ZEMI!“

POUT TÍŽI CÍTÍME A JSME PŘEC NA SVOBODĚ —
STRACH BĚŽÍ PO LIDECH, MRAK BĚŽÍ PO PŘÍRODĚ,
ZPĚV PŘED VĚKY SE NAPOSLEDY ZDVIH'
A ODLETĚL A KDESI V MODRU ZTICH'.
VŽDYŤ I V TA ŠERÁ VLKŮ NAŠICH HEJNA
SE ZABOŘILA PLACHÁ BÁZEŇ STEJNÁ,
AČ VĚČNÝ HLAD JE RVE A KRVEŽÍZEŇ MUČÍ.
KE SKÁLE TLAČÍ SE A JENOM PSOVSKY SKUČÍ.

JAK NA POUŠTI, KDE LEV SI LEHL POLEM,
PO ŠIRÝCH ČECHÁCH TESKNO DÝŠE KOLEM.
JEN JEDNOU KRAJEM TÍM ŠEL NÁROD LEV,
JEN JEDNOU, PŘED DÁVNEM HŘMĚL JEHO ŘEV,
A SAMA ZEMĚ SLOUCHÁ S ZATAJENÝM DECHEM,
ZDA HRŮZNÝ HROM TEN NEVRÁTÍ SE ECHEM,
A CO KDE DÝŠE, CHOULÍ SE V SVÉ SKRÝŠI
A S CHVĚNÍM CÍTÍ: JSME ZDE VE LVÍ ŘÍŠI.

JARNÍ MOTIVY · XI ·

HEJ UVIDÍŠ, PŘÍRODO, UVIDÍŠ,
MY JEŠTĚ COS VYVEDEM SPOLU -
TYS OD KOŘEN DO VRŠKU ZMĚNĚNA,
JÁ OD HLAVY PO PATU DOLŮ!

MŮJ KROK JE TAK LEHKÝ A V NOHOU MÁM
TEĎ JAKOUSI ZÍLEČKU HRAVOU:
KDE MOHU JÍT PORADNĚ PĚŠINKOU -
JÁ BROUZDÁM SE VEDLE NÍ TRAVOU

KDE POTKÁM SE S BUBLAVÝM POTUČKEM
HNED CHVÍLKU S NÍM V HOVORU CHODÍM;
KDE ZAHLÍDNU LUCÍNU - NA POZDRAV
JIŽ KLOBOUK SVŮJ DO VÝŠE HODÍM.

KDYŽ KVETE MI NA CESTĚ MLADÝ STROM,
JÁ POCHVALNĚ PO PNÍ JEJ HLADÍM -
A ZPÍVÁ-LI NA VĚTVI PĚKNÝ PTÁK,
JÁ POD NÍM SVŮJ BARYTON LADÍM.

ATĎ DĚLÁM CO DĚLÁM, ATĎ JDU KAM JDU,
JÁ MUSÍM MÍT NEJAKOU HRAČKU -
TEĎ SLOUPNUL JSEM S ROZVITĚ RŮŽE LIST
A PÍSKÁM NANĚ ODRHOVAČKU!

STANISLAV
SUCHARDA.

JINDE-LI SLUNCE JE - UTĀS JE SNĪH,
JINDE-LI VĀNĀK JEŇ - BOURA NĀS STRĀSĀ,
ZVONI-LI PO CELEM SVĚTĚ JEŇ SMĪCH
ZOUFALA BOLEST NĀM SRDCE AŽ DRĀSĀ,
BOŽE COS' NĀSIL TRPKŌSTI DO TĚTO NĀŠI ZEMĚ!
ZTRPKLY JE ŠIRÝ JEŇ NĀŠ KRAJ, ZTRPKLĚ JE VŠECKO PLĚMĚ -
TRPCE LID ŽIJĀ V PALĀCĪCH - TRPKO SE DÝŠE V CHÝŠI -
TRPKĀ JE NĀŠE ORNICE - TRPKĚ JE VĪNO V ČĪŠI,
TRPKĀ JE SLĀVA PO OTCĪCH - PŘETRPKĚ VZPOMĪNĀNĪ -
TRPKĀ JE NĀDEJ V BUDOUCNOST, ŽE AŽ SE HLĀVA SKLĀNĪ -
TRPCE ZNĪ PĪSEŇ NĀRODA - TRPCE VŠE SLOVO NĀŠE -
TRPKĚ JSOU KLETBY Z NĀŠICH ŪST - TRPKĚ J OTCĚ NĀŠE .

VĚRU, NEMOHĪĀ SNĀD ANI JINDE POVSTAT BĀJ TA TRUHLĚ
KRĀSNĀ

KDEŠI V TEMNĚ HLOUBĪ LEŠĀ KAPLIČKA PŘY STOJĪ JĀSNĀ -
KAPLIČKA PŘY BĪĀ, SE KRĪŽOVOU LODĪ,
KRĪSTUS PĀN MĀŠ SVĀTOU DENNĚ ČĪST TAM CHODĪ ?
ZVONEK SĀM MU ZVONĪ, VĪTR PĪSEŇ DUJE,
KDYŽ PĀN KRĪSTUS DENNĚ SEBE ZNOVU OBĚTUJE.

ACH, VŽDYĀ NEMOHĪĀ TA BĀJE JINDE POVSTAT SKOR,
NEŽLI V KRAJĪ, KDE SE DENNĚ NĀDEJ S SMRTĪ SNOUBĪ,
V ZEMĪ TRPKĚ, JIŽTO TVRDÝ KĀMEN HOR
JAKO KĀLICHEM BY KŌL DO KŌLA VROUBĪ. ≡

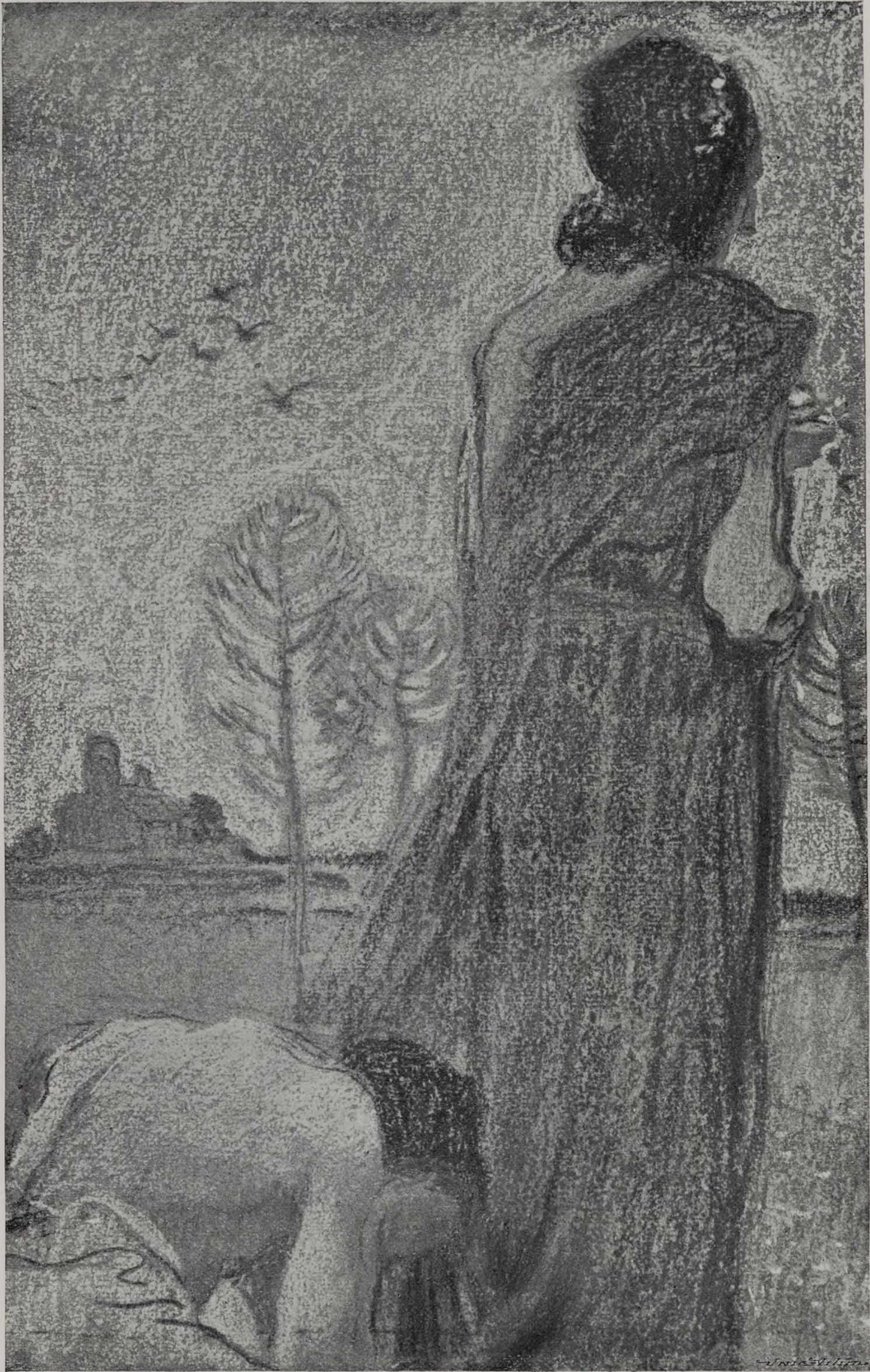

JAN PREISLER.

CO UŽ V TOM MÉM ŽIVOBYTÍ DIVŮ MI JAKO TRÁVA SVADLO-
COUŽ MI TU POUVYROSTLÝCH, POROZVITÝCH KVĚTŮ SPADLO!
CO SE PÍSNÍ V HŘDÍ ZAKLÓ, TUŽEB MARNĚ ZAPLANULO-
CO MI VZDECHŮ ODVANULO, A CO SLZÍ ZAKANULO!
A PŘEC, SOTVA PO NOCI ŽE ŠERO NOVÝ DEN MI VĚŠTÍ-
VOLÁM DO MRAKAVÉ DÁLÍ: „KDE JSI - KDE, TY MOJE ŠTĚSTÍ!“

„PROSTĚ MOTIVY.“

Z „PROSTÝCH MOTIVŮ“.

PODZIMNÍ.

KDY LÁSKA PŘILÉTÁ?
KDYŽ JARO DÝCHÁ PO HORÁCH,
ZE ZEMĚ MÍZU LOUDÍ,
A LABUŤ, JINDE ZROZENÁ,
PO NAŠICH VODÁCH BLOUDÍ;
S BŘEHU KDYŽ DO VLN BUBLAVÝCH
MĚKOUNKÁ POMNĚNKA SE DÍVÁ,
A LIDEM VONNÝCH ZA NOCÍ
V KAŽDINKÉ ŽÍLCE ZPÍVÁ ...

KDY LÁSKA ODLÉTÁ?
KDYŽ NAD OBLAKY NAHOŘE,
LABUŤ SVÉ MLADÉ VOLÁ,
A DOLE VÍTR V STRNIŠTÍCH
VZDORNÁ SI HVÍZDÁ KOLA;
V ZPÁTEČNÍ VODĚ POD MLÝNEM
KDYŽ ŽLUTAVÁ SE STŘÍŽE TOČÍ,
A LIDEM NĚMÝCH ZA NOCÍ
I VE SNU CHLADEM VLHNOU OČI ...

KAREL ŠPILLAR.

JAN PREISLER.

PĚVEC.

(Scéna.)

CHUDÁ VDOVA, (sama v jizbě, modlí se při klekání).

Maria, matko neoslabená!
V života sklonu,
kdy bolest minulá jen dálným červánkem
plá do dne sklonu
a nepálí víc, jenom upomíná —
Maria, k tobě matka ruce spíná
s vděčností slzou v oku,
že v hodin toku
temného žití světlé požehnání
jí zraje z vůle tvé.
Dík vroucí přijmi služby oddané!
Leč ty, jež znáš pláč pod křížem
a zřela's syna muka
a zřela's, jak se jeho svatá ruka
do hřebů zatíná,
a slyšela's, jak mroucím rtem
pak v posled
zašeptal: dokonáno —
ó máti s sedmi hroty v srdci,
těch útrap chraň
svým milostivým vlivem
mou hruď a mého syna mladou dlaň!
Dej tomu vypučet,
co dnes mu v hrudi raší:
je dobrá prsa a dobrý bude květ;
pln léčivé vůně
a vzácné krásy,
a v kalichu lůně

čistoty pel.

A mně dej chránit jej, by neznal mráz a žel,

ó milostivá máti!

Zřím oči tvé se na mne usmívati . .

Rozumím dobře? — Svatá Maria!

(Klekání doznělo, CHUDÁ VDOVA vstává; vejde ZDENĚK.)

ZDENĚK. Jsem zpět tu, matko.

CHUDÁ VDOVA. Pochválen buď Pán.

Kde byls tak dlouho? Ty, ty tuláku!

Tvá matka čeká, večere tu čeká,

slunce již moudře jde spat do hájů —

ZDENĚK. Ach do hájů, mamičko, do hájů! . . .

Hned za ním šel bych zas, jak krásně je tam!

S hor lidé rádi smávají se jim,

že prý je člověk dechem profoukne

od strany k straně; dnes tam kdosi šel

a dýchal, dýchal . . dnes je měli zřít!

Já nevím . . ale . . . (Okamžik v němém opojení,

pak ale s novou prudkostí.) Ptáš se po zimě,

ohlížíš, hledáš — kam se poděla?

Jen sporé po ní zbyly památky!

Tu v úvoze si ještě hoví sníh,

tak pevný, jistý. — Brachu, roztaješ,

mu pravím, roztaješ, to musí být!

V tvých kapkách naposled si zima zapláče

na prsou země — a pak: s bohem buď!

— A, mamičko, to vše když člověk zří,

tak nějak tkливо mu až do pláče

a v druhé chvíli zas již do jásání.

Víc do jásání, ale přec jen v slzách.

CHUDÁ VDOVA. Jde jaro k nám.

ZDENĚK. Jde, maminko, již jde,

a já jsem slyšel jeho měkký krok!

Slyšíš ho, věř mi, ani nevíš jak,

leč poznáváš: teď právě jde tu kolem.

Kus hlíny udrolí se, tu zas mech

si zavzdychne, větvička zašelestí;

pohlédneš na ni: mokrá jest až běda

a ještě celá chví se jeho dechem.

(Usedne u stolu.)

Ach, člověk sám ho plná prsa má,

a hlavou vane mu jak opilost.

CHUDÁ VDOVA. Jez, Zdenku; večere už čeká.

ZDENĚK. Nemohu.

CHUDÁ VDOVA. Ni mléko —

ZDENĚK. Nelze, mami, nenuť mne.

Snad potom. — Jsem tak nějak rozladěn . .

ne, nejsem dosud doma. Tam jsem, tam,

kde vítr vane, jdoucí neví — kam

daleko, do volna . .! A zde je úzko tak

a smutno.

(Matka sáhne mu starostlivě na čelo, on se usměje a vstane.)

Myslíš nemocen? Ne, ne!

Jsem zdrav, tak silně zdrav až do výskání!

Zkus ucho přiložit na moji hrud,

co uslyšíš, to není chorý dech!
Sám cítím, jakby divá bystřina
jí střemhlav dolů šumně hnala se,
co vítr cestou ještě škádlil ji.
Tu se strany ji divě napadne
a směje se pak pěny leknutí,
a tu zas zaskočí ji za kamenem,
že ona, chtějíc mu v trysku uhnout se,
široko přes břeh v lán se rozbíhá!

(Zadívá se z okna: vzrušení kleslo do teskné nálady.)

Leč to vše bylo tam . . . a zde to není.
Máš pravdu, mami, zde jsem nemocen.

CHUDÁ VDOVA. Ten silný vzduch pobouřil tvoji hrud',
leč přijde spánek a ji utiší.

Teď něco pojíš, vid' ? A lehneš pak.
Je zítra zase den a ještě březem.

ZDENĚK. A obzor dálkou stejně lákavý
a jenom smělym ptákům otčinou,
co my, my bědní, křídly bijem v klec
a hyneme v ní žhavou, žhavou žízni!

CHUDÁ VDOVA. Jsi v skutku churav, Zdenku. Skrání tvá žhne
a oči hoří divou horečkou.

Zde počkej. Dojdu k naší studánce
pro nejsvěžejší vodu na tvé čelo.

ZDENĚK. Je zbytečno to.

CHUDÁ VDOVA. Přec jdu.

ZDENĚK. Zůstaň, mami.

CHUDÁ VDOVA. Hned zas se vrátím zpět.

ZDENĚK. A nepomůžeš . . .

CHUDÁ VDOVA. Nepru se, Zdenku, ale v pomoc doufám.

Zde počkej; přijdu hned. Proč že bych měla
šetřiti pokusem, když pozděj stokrát tolik
mých slzí by snad hlavu nezahřálo,
co kapek vody dnes ji ochladí. (Pryč.)

ZDENĚK (sám). To zřídlo, matko, po němž žízním já,
je za dosahem naší kotliny!

Kdes v dálce, že tam oblak nedoletí,
kdes ve výši, že orel nezná ji,
a přece slyším skřivany tam pěti
a v trávě kol se víly brouzdají.

Ach, k němu! — Tam! —
Daleko . . . vysoko . . . ó což vím sám!

(Spustí hlavu v dlaních na stolní desku; ticho — chvíle. V otevřených dveřích

zjeví se TOUHA. Nové ticho.)

TOUHA. Ten sen je asi nad vše zdání krásný,
že nemůžeš jej ani dosnít, Zdenku.

ZDENĚK. Kdo volá mne.

TOUHA. Já.

ZDENĚK. Kdo?

TOUHA. Probud' se přece! Já.

ZDENĚK. Kdo jsi? Ó vílo, rci, kdo jsi? Tys děla,
bych probudil se, a já padám v sen —!

Tys snem tím, vid'?

TOUHA. Jsem, nechceš-li
a chceš-li, nejsem jím.

ZDENĚK. Kdo tedy jsi?

TOUHA. Mne nepoznáváš, mne tak krevně blízkou!
— Pohleď mi v oči nebo na ten šat —
jej neznáš?

ZDENĚK. Jarní oblohou se zdá,
má barvu její, měkkost, její lesk
a pohled boří se jím v nekonečno . . !

TOUHA. Což hlas můj, je ti přece známý snad?

ZDENĚK. Řek bych, že slyšel jsem jej v háji dnes,
když větřík prodíral se haluzemi
a v klínu první ptačí píseň nes . .

TOUHA. A nyní v oči se mi zadívej.

ZDENĚK (vzrušeně již). Zřím dálku! Nedohlednou dálku zřím!
Již poznávám, kdo jsi —!

TOUHA. Nuž?

ZDENĚK (s plným citem). Touha má.

(Ticho.)

TOUHA. Tvá touha, Zdenku. Jméno vysloveno
a zní tak plně z úst tvých. — Nyní slyš:
s nemenším neklidem, než onen byl,
jenž tebe štvál dnes z místa na místo,
nad hlavou paže, srdce v poplachu,
a zrak, pln teplé rosy, upnutý
kams v dálku . . za mnou, jak jsem věděla, —
s nemenším neklidem jsem ždala já,
bys našel již výraz pro svou tíž
a s jásotem, že láska nalezena,
mně krajem vzkřikl svoje vyznání!

ZDENĚK. Má touho, ach, má touho! Dopřej nyní,
bych opakoval stokrát jméno tvé
a stokrát zlíbal, než je vyslovím!
Co v nevýslovné tísní hledal jsem,
teď nalézám a zvu to všecko svým.
Neb sladkých úst tvých slova, či že jsou?
A či je teplá měkkost paží tvých?
Kdo smí se spíjet tvými pohledy?
Já! Jenom já! A ty jsi nyní má
a mám tě celou, celou —

(Přikročí k ní, TOUHA mu couvne.)

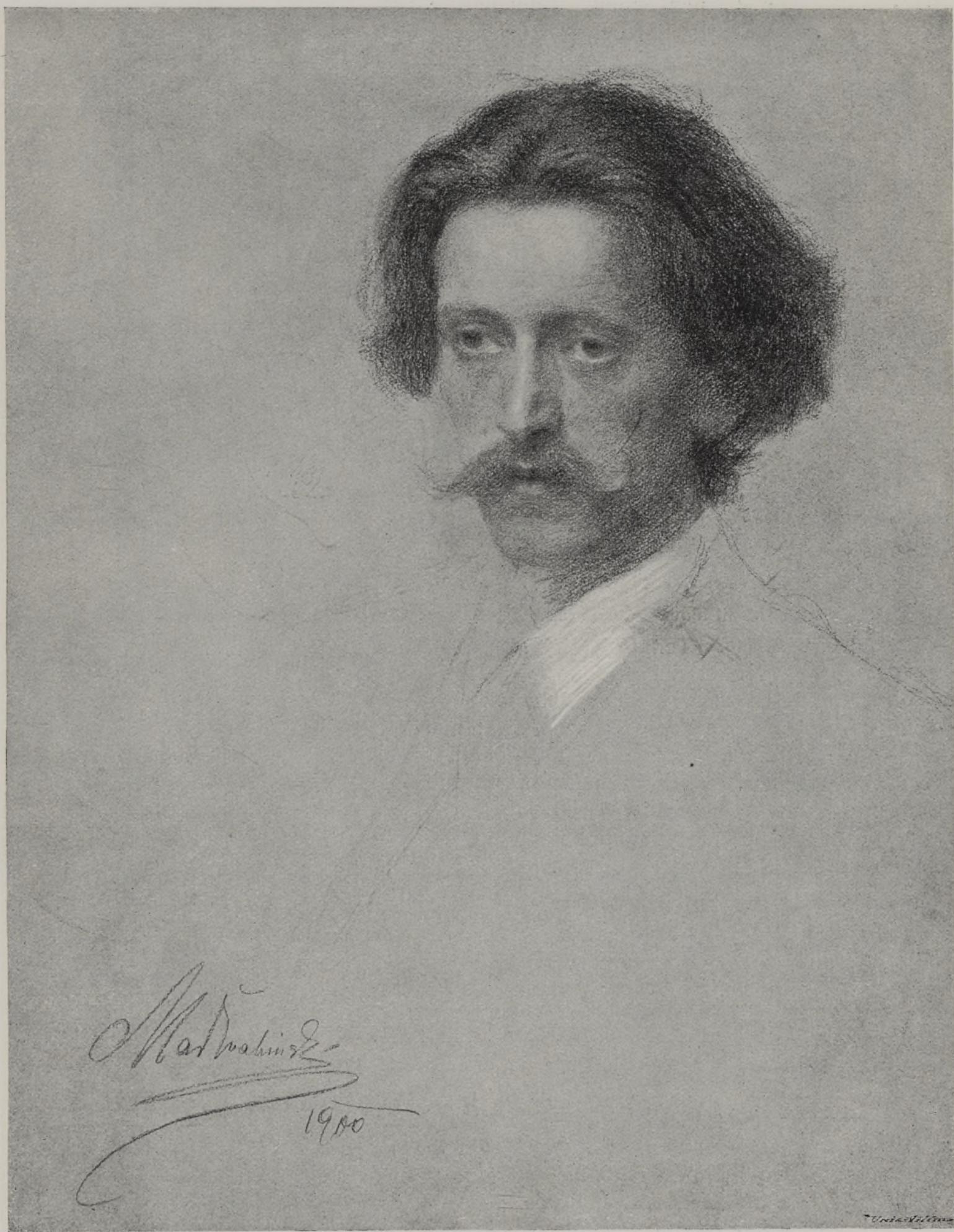
Ach, proč couváš?

(Znovu k ní, tato však již u dveří.)

TOUHA (varovně). Ne! Ne! Jen krok a neuzříš mne víc!

ZDENĚK. Zas mám tě ztratit? Vždyť jsi sama děla,
žes má. Tvá touha, řekla jsi mi přec!
Nuž buď jí. Hleď, tu klekám před tebou,
ne v divé žádosti, leč s pokorou
a prosím tě, spínaje dlaně k tobě:
Pojď, vlož v ně své k věčnému závazku,
neb zbožny jsou a čisty přáním svým.

TOUHA. A dřív, než motýl v ohni, zhynu v nich . . .
— Vstaň, Zdenku. Tvá jsem, jak jsem pravila,
leč nepatřím ti víc než zemi oblaka;

MAX ŠVABINSKÝ
PODOBIZNA. —
(HUGO SALUS.)

ze sféry její nikdy neodlétnou
však také nikdy nepřimkne je k hrudi,
leč v jejich skonu. Úděl náš je týž,
a naše láska není sblížením,
leč věčnou, věčnou, věčnou dále.

(Ticho.)

ZDENĚK (s bolestnou výčitkou). Proč přišla jsi, když odejít chceš zas!

TOUHA. Proč přišla jsem? — Aj, či byl hlas,
jenž volal mne, byť ne snad jménem mým?
Ne mého srdce — tvůj byl zvuk a rým.
Nevděčný . . za tebou jsem přišla sem.
— A možná též, bych tuto síňku zřela,
kde první pohádka se dotkla tvého čela
a poslední dnes odletěla
mým příchodem.
Nevěříš? — Ach, kdož tedy ví,
snad mýlím se! — Zde spáváš? Tady? Ano?
Je vše tu do puntíčku urovnáno,
máš hodnou maminku — a vid', už šediví?
Sám bůh teď těš tu dobrou hlavu,
a kéž nezazlí dítěti!
Leč mládí jest i bludem v právu
a odletí, kam odletí . . .

(ZDENĚK sledoval TOUHU sem tam pokojem tékající, nyní však usedl
a sklonil hlavu do dlaní jako dříve; časem si přetře horečně čelo.)

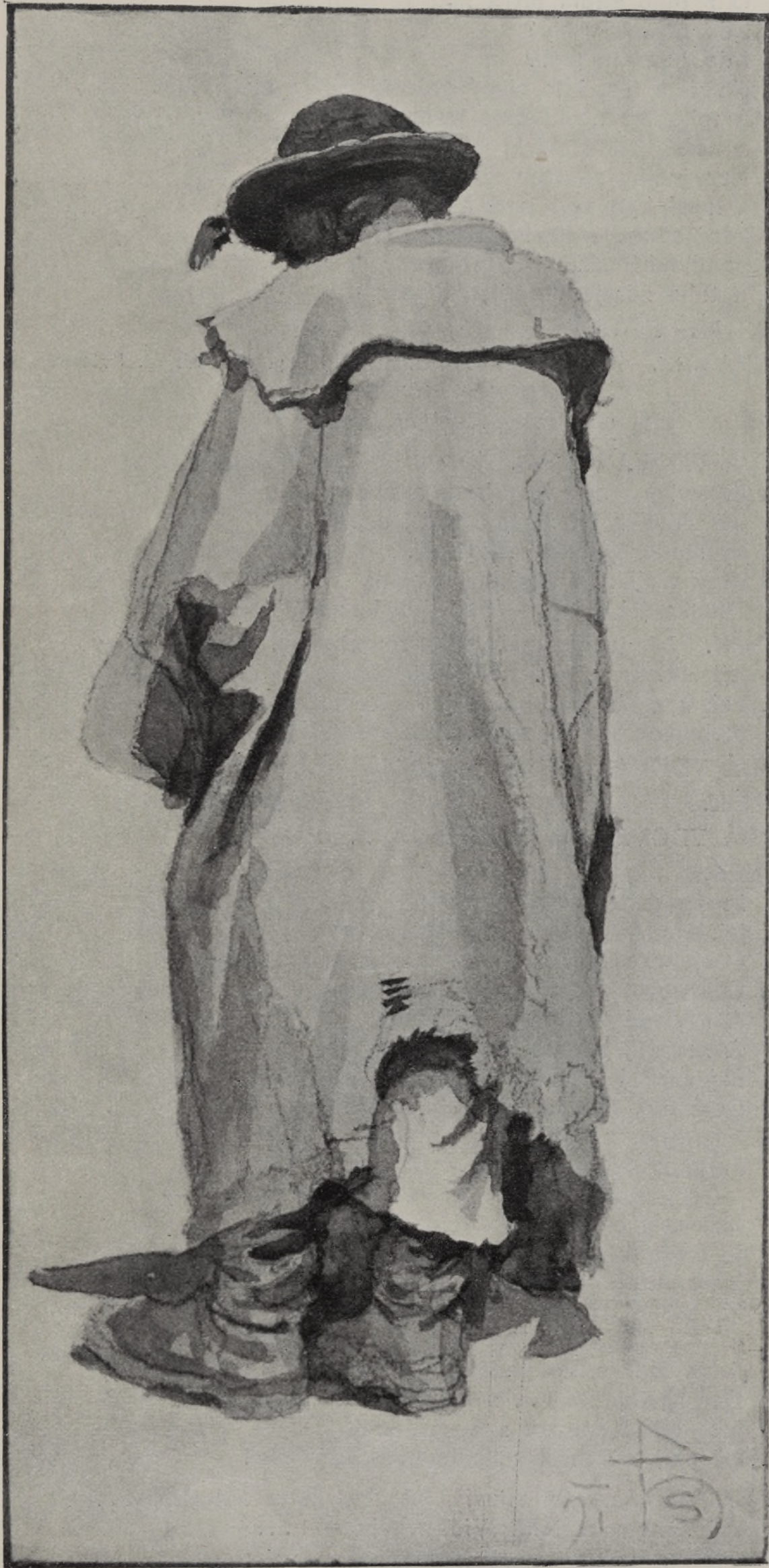
TOUHA (dál). Ten širý, širý svět . . ! A zde je úzko tak,
a vše tu dusí!
Ó může v kleci zpívat pták?
Ó může za to on, že zpívat musí?
Ach, kdo zná onen těžký tlak,
jímž uvězněný tón se hrudi mstí,
ji žena do divoké bolesti,
až hrozí puknout v kusy!

ZDENĚK (bolestně se zvednuv). Kdo líp než já by ona muka znal?
Kdo tolik trpěl již? Kdo taký žal?
Ach, co ty o něm víš!

TOUHA. Snad více, nežli mníš,
snad také méně . . Co však na tom již.
Vím jen, že k cíli vždy je těžká dráha,
však přec že trpí víc, kdo jít ji váhá.

(Chvilí dívá se TOUHA na ZDENKA, na němž znáti již nejvyšší rozčilení,
a pak pokračuje):

Kdes v dále zřídlo je; na věčna pokraji
se býti zdá a ve výši, že orel nezná ji.
Jen klidné modro majíc nad sebou
a kolem nekonečnou tiš —
s hymnickou velebou,
tu jako lkání dálných zvonů
a hned zas tlukot lidských srdcí spíš,
v tisíci hlasech, v milionech tónů
z pravěké skály tryská k slunci výš!
Zakotven v zemi, proud ten, jak tu dme se,
vše sebou vzal a vše teď vzhůru nese,
co v žalu a v plese
a v síle a v kráse
z života hlubin toužně nadzvedá se

H. SCHWAIGER.
STUDIE.

a padá hned a hned se vzpíná zase
 v jediné snaze: světlu, světlu blíž!
 Ó z toho zřídla pít a zpít se jeho písni!
 Kdo účinek vysní?
 Kdo odměnu tuší?
 Ne jistě ten, kdo slabý srdcem jest a malý duší.
 A toho též nechť dále těsní kruh
 a nesvobodou svírá!
 Neb jenom silnému se dráha otevírá,
 a musí býti celý muž a duch,
 kdo jednou v chvíli požehnané
 po dlouhé cestě trny stlané
 u toho zdroje v posled stane,
 z nějž pěvce hostí bůh.

(TOUHA zmizí. ZDENĚK s očima hořícíma jak po snu vstává. Světnice
 jest prázdná.)

ZDENĚK. Kde jsi, má touho? Kde?

CHUDÁ VDOVA (vejdouc). Zde, Zdenku, zde.

Již voláš mne? Zde jsem a vodu nesu,
 jež chladna je, že mrtvé oči smrti
 by studenější slzy nevydaly.
 Krev tvoji ztiší, spánky ochladí.
 Dlouho jsi čekal — jak ti bylo zde?

ZDENĚK. Jak jenom může býti smrtelnému,
 jež světlé božství navštívilo, matko.
 Leč kam že šla? Kde je? Nečeká venku,
 prchnuvši stydně snad před krokem tvým?

CHUDÁ VDOVA. O kom to mluvíš?

ZDENĚK. Nevidělas ji?

CHUDÁ VDOVA. Ani ti nerozumím . .

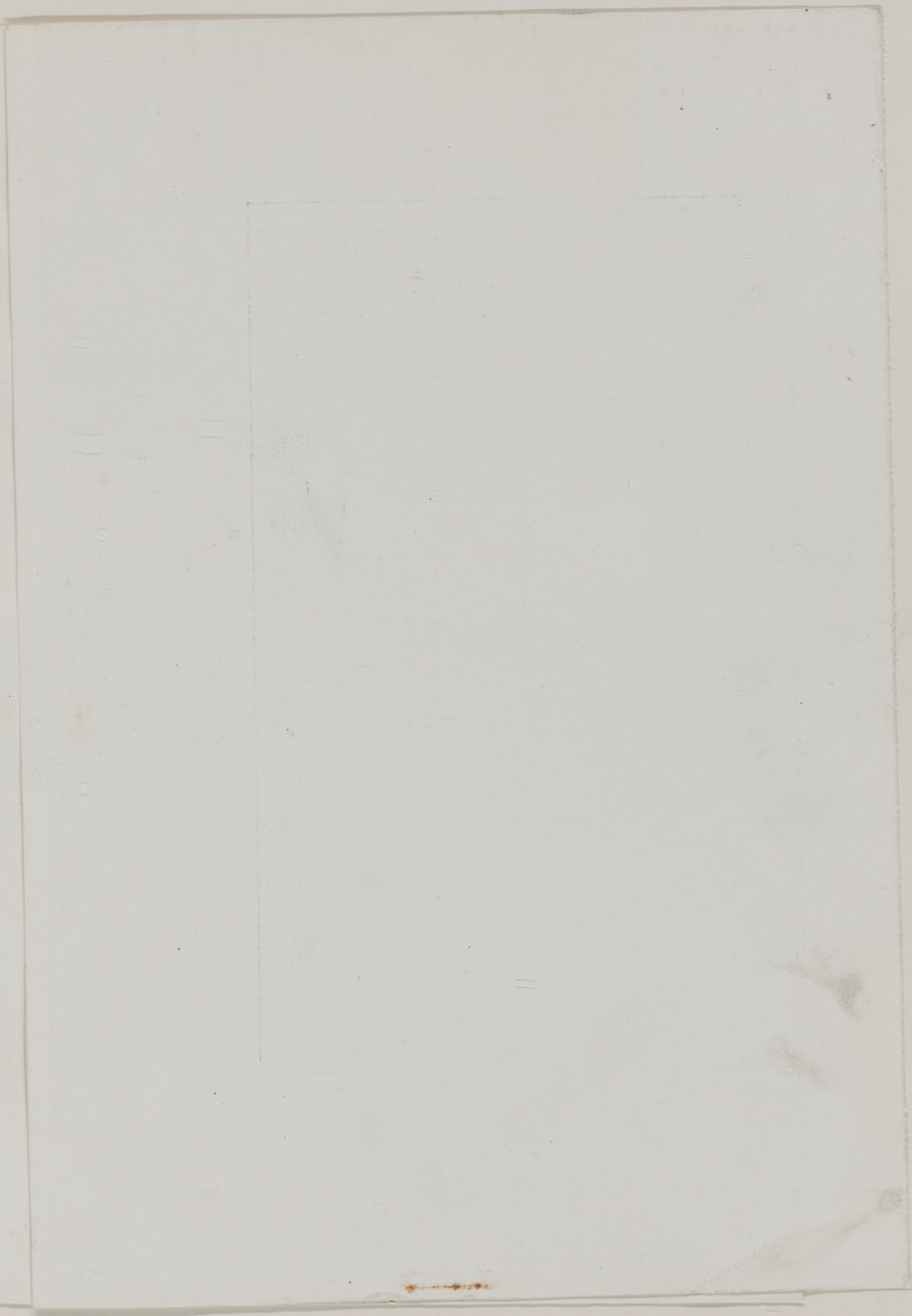
ZDENĚK. Oči tvé

že nepostřehly její postavu,
 jak modrý oblak kol nich letěl by?
 Ó slepé, slepé jsou! — O kom že mluvím?
 Což nevoní tu všecko jejím dechem?
 A nezvoní tu dosud její hlas?
 A nevidíš, jak vše se ještě leskne,
 nač padl její zrak? Nechápeš ještě?!
 Ó matko, matko, běda chápu já!
 Zde byla, zde a tys ji zahнала
 svým krokem na vždy . . Rázem zničilas
 — jak mráz když lehne na rozkvetlý záhon —
 nejkrasší chvíli mého života!
 Je pryč, je pryč . . Dík tobě, matko,
 jsem ztratil ji, jež vésti mohla mne
 ku zdroji jara, krásy, věčna života,
 z nějž bůh sám dává píti pěvcům svým!
 A za to vše, co podáváš mi ty?
 Dar naší kotliny . . z kaluže vodu . .
 jež možná žáby k zpěvu rozníti,
 leč pod níž musí schladnout každé čelo!

CHUDÁ VDOVA. Co mluvíš, Zdenku, nelze ani chápat . .

Zlý sen to zavinil. Vid', tys tu snil . . ?

ZDENĚK. A ty díš sen! Že vše by sen byl jen,
 co právě prožil jsem a vidím dosud

tak jasně jako nás dva v rozmluvě!
 Mé smysly by se tolik pomátly?
 A po snu takou bolest že bych cítil?
 Tak těžký smutek v prsou hlubinách?
 Ne, matko, mýlíš se! Zde byla, zde,
 leč opustila mne, ne tys ji zahrála
 a promiň nyní moji výčitku.
 Ó matko, víš — když srdce přetéká
 bolestí svatou jako plný kalich,
 a tisíc rukou by snad nestačilo
 je dosti rychle zvednout k oněm rtům,
 jež vypítí je mají — víš, co znamená,
 již předem vědět: nedosáhneš jich,
 již předem slyšet: kypíš marnou touhou,
 již předem zoufat: není sblížení...!
 Toť že již celá oběť v plamenech,
 leč kněžka schází, by ji požehnala,
 a tak vše bolest hoří do prázdna!

(Oba stojí u okna.)

CHUDÁ VDOVA. Ty, bože, vidíš moji úzkost,
 vrať jemu zdraví, skloň se milostivě
 pomocí k němu!

ZDENĚK. Nechť si schrání přízeň
 pro ty, kdo lepší jsou a jdou. Já slabý jsem.
 Pravím ti: slabý. Nejsem vyvolen.

(Ticho. Vyhlédl z okna do dále — a náhle se vzchopí rozplanulý):

Tu září vidíš, matko? Vidíš ji?
 Ty zlatorudé, přímé plameny
 se pnoucí do výše za černem lesů,
 až od nich chytá celá obloha?
 Je vidíš, vidíš jasně jako já?
 A se mnou neptáš se, kdo zbabělý
 tu malomocně lkal? Kdo věsil hlavu,
 že zdroje nikdy v žití nedospěje,
 co zatím on tak blízek? — Skoro vdechnout
 jej možno odtud. Jistě ale
 zář jeho cítím hořet na skrání
 a očima až ve hruď zapadat!

CHUDÁ VDOVA. To jarní větry rozdmychaly slunce
 a vrhají teď jeho plameny
 po obloze! Nic více, Zdenku!
 Večerní záře, jaká v březnu bývá!

ZDENĚK (s plnou slavnostností.) Večerní záře — zvi, jak chceš,
 zjev, matko,

já pravím věčný zdroj. A možná jěn,
 že odlesk toho zdroje, kdož to ví.
 Co na tom nyní, mně se zjevil však,
 já vidím jej, do prsou padá mi,
 a jakby o struny v nich narážel,
 cos dosud neslyšeného tam zní.
 Je poznáváš, ty tajnozvučné tóny
 královské harfy rozzechvělých strun?
 V hlubinách zní to jako lidské stony,
 však ve výši to jásá k žhoucím snům?
 — Má píseň zazněla, snad v krátké kráse,
 leč i ta chce být cele vyzpívána —

Jdu. Musím jít. Buď s bohem, matko, již.
CHUDÁ VDOVA. Ty, Zdenku, odcházíš? Teď? V nočním
čase?!

ZDENĚK. Jdu vrátit píseň živným plamenům.
Mým prsoum daly zvuk a slova rtům.
Jsem pěvcem z této chvíle, matko.
A ne-li vyvolen, tož samým nebem zván,
bych šel a pěl a možná došel též.

CHUDÁ VDOVA. Ty šlíš! Nepustím tě! Zůstaneš!

ZDENĚK. Jít musím.

CHUDÁ VDOVA. Mne že opustiti chceš?
A musíš? Mne? Svou starou máš?
Kdo to by tobě mohl rozkázat?

ZDENĚK. Ten, který jižním větrům kázal dnes,
by opustily teplo rodných hnízd
a vtrhly k nám, kde sníh si hoví jist;
pout zimy zbavily tu schladlou zem,
by vzpučela zas, rozekvetla nyní
a šťastna žila novým životem.
Z těch sluhů jeho, matko, jedním jsem
a jenom poslouchám, když jdu, jak oni činí.
Ó zlatorudé, mocné plameny,
jen chvíli ještě ve zrak zmámený
mi zařte přísnou velebou!
Jen okamžik, než najdu cestu svou,
jež vede ku věčnému prameni!
Chci celým douškem z něho pít
a píseň má má světem hřmít,
jak jarních větrů bouření —
a všude mladost budit, v mladost sílu lít
a v sílu krásy nadšení!

(Chvíli tich, obejmeme náhle matku a políbí ji.)

Buď s bohem. (Odchází.)

CHUDÁ VDOVA. Zdenku!

ZDENĚK. S bohem. (Odejde.)

CHUDÁ VDOVA (za ním). Matku slyš!

Snad nikdy víc ji živu neuzříš!

(Za scénou volá:)

Můj Zdenku! Zdenku!

(Vrátí se zlomena.)

Pryč je synek můj...

Odešel, jako ptáče hnízdo opouští —

(Kleká pod obraz Marie Panny:)

O máti milostivá,

ty nyní chraň mi jej a opatruj!

(Opona.)

JAROSLAV HILBERT.

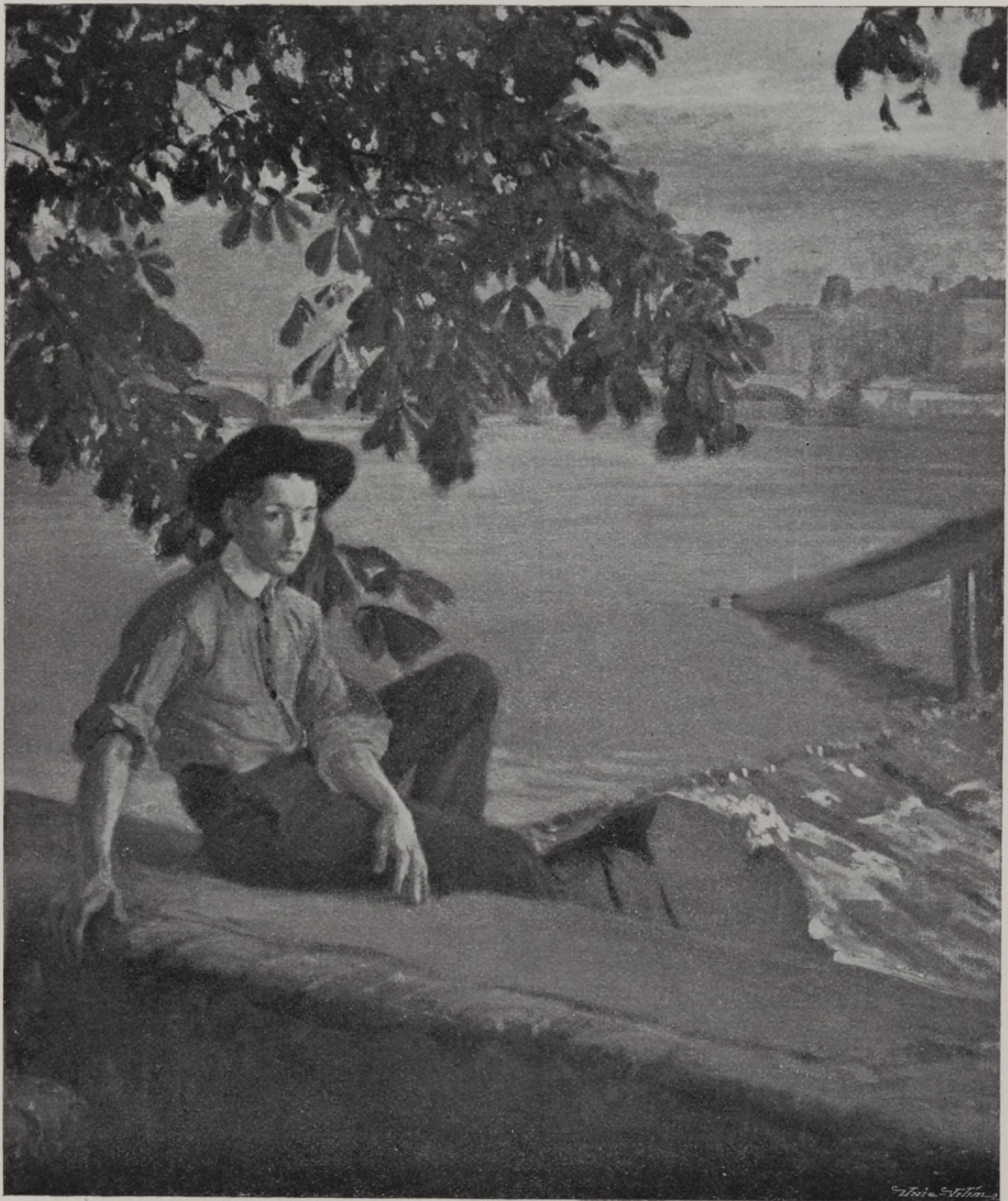
(Kdo chtěl by tuto drobnou scénu uvést na jeviště, obrať se na autora o svolení;
bez tohoto stihá se provozování dle zákona.)

MAX ŠVABINSKÝ.
PODOBIZNA. —

CÍLE MODERNÍHO UMĚNÍ. Proud moderního umění nerozkládá se před našimi zraky tak přehledně jako proud umění starého, od něhož jsme mnohem vzdálenější. Zmatená spleť různých snah a „směrů“ v neustálém ruchu se mísí a proplétá, proto musíme se varovat nebezpečí, abychom nepokládali některé zjevy za typické nebo za rozhodující jen proto, že náhodou sunou se pozorovateli na blízkou. Pod viditelnými vrchními proudy tekou neviditelné proudy spodní, které poznáme později snad teprv indukci. Je těžko z celkového obrazu minulých dvaceti let vybádat velké hlavní rysy, a ještě těžší je jakákoli předpověď, chce-li promluvit o čemsi podstatném.

Osvobozující moment — na to byl ve vývoji moderního umění už tolikrát kladen důraz, v ústech tolika lidí stal se už tak otřenou frází, že člověk musí nalehat na jakési omezení, aniž upadne v podezření, jakoby se obracel proti vymoženostem moderny. Nesčíslněkrát bylo na to poukázáno, kterak až do konce minulého (t. j. 18.) století umění ubíralo se svou cestou tvořic naivně a kterak potom tvorba naivní prostoty mysli byla přefata duchem retrospektivně vědeckého bádání; jak nadešlo mezivládí kriticky zkoumavého pozorování umě-

leckého a jak umění pozbylo veškeré krve. Avšak pokládat proto intelekt za princip protiumělecký znamenalo by nekriticky prohloupiti. Ovšem, ponejprv dočkal se intelekt na neznámém poli neúspěchu, neboť umělecký cit a rozumová mohutnost ještě se v individuu nesdružovaly; lidé neuměli správně zacházet jemně broušeným čepelím, moderní člověk jako umělec probíjel se teprv svými učebnými lety. Ale jako intelekt ponenáhlu zapuzuje a nahrazuje pud ve veškerém rozvoji člověčenstva, stejně tak musila i naše tvorba umělecká stávat se pořád uvědomělejší a uvědomělejší.

Rozumový živel dobyv si v 19. století tak mocného vlivu na život umělecký, stal se vývojovým činitelem, který nikdy už nezmizí. Ne snad, že by zvýšená inteligence sama sebou už znamenala větší rozkvět umění; ovšem ale může stát umění po boku jako moudře radící přítelkyně a pomocnice, jako ukazovatelka správné cesty. Zvláště dnes může jí pomoci k několika základním pojmům, dříve samozřejmým, které později byly ztraceny. Nebylo by nic

chybnějšího, nežli svěřit umění na novo oslabenému pudu a zapudit je tak na bludné cesty jichž vůbec dohlédnout nelze.

Abychom pochopili dostřel nesprávných theoretických závěrů v umění, nemusíme se vracet až k Winckelmanovi. Právě doba let sedmdesátých a osmdesátých (19. stol.) poskytuje nám nejlepší materiál. Je to doba vítězného pleinairu. Několik vůdců, ubírajících se dráhami nevyšlapanými, poznalo, že je nezbytná potřeba omladit umění prohloubeným studiem přírody, a při tom objeviti pro umění nový obor pozorovací: účinky světla na změnu tvaru a barev. Úplně nový a překvapující vlastně objev nebyl, neboť i staří a méně staří mistři pokoušivali se o podobné problémy. Novota však dodělala se ohromného štěstí, celá škola seskupila se v kultu pouhého zevnějšku a konec byl, že se lidé musili přiznat, že podstaty nového umění ani za vlas nepochopili a s nejpoctivějším úsilím sloužili pouze pomíjející modě. Dogmatický pleinairism je pro nás typickým příkladem zbrklého užití rozumu k nesprávným výsudkům.

JAN PREISLER. —
STUDIE K „JARU“.

Lidé si vytkli dvě návěští (premisy), předně: figury při osvětlení ve volném vzduchu vypadají šedivé; za druhé: musíme přírodu malovat tak, jak ji vidíme. Z toho vysuzovali: musíme figury ve oslném vzduchu malovat šedivé. Závěr sám o sobě je správný, jen druhé návěští ono je nesprávné. Neboť tvrzení, že musíme malovat přírodu tak jak se nám jeví, není nijakým dogmatem, ba spíše dokazuje naprostý nedostatek porozumění pro vlastní podstatu malířského slohu.

Potom se lidé zapletli ještě hloub do všelijakých bludných soudů. Oprávněná snaha, osvobodit se od prostého napodobení, od šablonovitého opakování starých, a tvořit z hlubin citů a myšlenek své doby vlastní, vedla hned do krajnosti; byloť tak snadno, dělat po každé zásadně opak toho, co dělávali staří, a hned byl člověk nazýván originální hlavou. Největší neuralci neostýchali se ani podniknout útok na staré v jejich slavně — že prý staří bývali na špatné cestě a že prý díla jejich jsou bez ceny, poněvadž nemalovali „přírodu“, t. j. nemalovali ji i tak jako novotáři. Lidé do opravdy věřili, že dospěli dál než všechny doby dřívější poněvadž se zevně přiblížili víc ke skutečnosti v některých

formách jejího zjevu. A přec výsledky, které se dostávaly na světlo, bývaly přecasto jen tím, čeho staří s bezpečným citem se vystříhávali jako věci pro malířství neupotřebitelných. Blud šel za bludem a nedostatek slohu za nedostatkem.

Kdežto staří pro každou myšlenku malířskou hned si volívali s jemným vkusem i správnou formu, nyní znali pouze orámovaný obraz výstavní. Moda výstav přišla jen ještě vhod obecnému zmatku slohovému. Výstava pohnáhlu stala se jediným místem, kde umělec hledal si vavřínů, a tak tvorba určená pro výzdobu domácnosti, zůstavena byla řemeslníku. Rozsáhlé pole užitého umění leželo ladem a pozůstalo býlím. A čím víc ztráceli styk s domácností, tím víc přestávali chápat podmínky jež pro umění vyplývají ze vzdělávání domácnosti. Zapomenulo se, ba ztracen vůbec cit pro to, že obraz freskový, obraz monumentální má jinou estetiku než obraz „štaflový“ myšlený pro intimní prostor a ohraničený rámem, a než výtvar umění ryjeckého. Zapomněli naprosto lišit techniku; znali vůbec jen olejovou barvu a pokoušeli v malbě freskové a temperové domalovat se dojmu barvy olejové. Nemenší byl

zmatek v uměních grafických. Nemyslili na to, že dřevoryt vypadá přece vždy jinak než autotypie, lept jinak nežli litografie, a domnívali se, že od nynějška musí všechno vypadat jako „příroda“. Sklesli na stanovisko, že pokládali rám obrazu za okno jímž se člověk dívá do přírody.

Viděli kolem sebe stařeckou sešlost t. zv. malířství žánrového, které bylo silné ve vymýšlení anekdotiček, a když se hodně napjalo, v mimickém pozorování. Na ručest si přistříhli mravné naučení: Anektota je vinna, že umění šaškuje a tajtrlíkuje. Zapomněli jenom, že je-li kdo ůlpa, zůstane ůlpou i bez anekdoty.

Pomalou dobíhala leta učení — a doba bouře a tísně leží už za námi.

JAN PREISLER.
STUDIE K JARU.

Docela pomaloučku dostavilo se poznání, jak silně se lidé omezovali ve výrazu, jak málo jim podával dogmatický „naturalism“ a jak si dávali unikat nejlepší výhody malířských prostředků. Umělci s citem jemně vyvinutým, kteří byli do proudu jen strženi a nikdy se nezpronevěřili úctě ke starým, teď se ptají, proč ti staří tolik věcí dělávali jinak, kdyžťe přec u nich sotva lze mluvit o tom, že by byli bývali neuměli nebo neviděli. Přiznává se teď, že bylo přestřelováno. Myslivé hlasy pozorují tuto změnu názorů a logicky domýšlejí se výsledků podle toho změněných. A směr, jímž se musíme dát, jeví se teď asi takto: pochopuje se, jaká bývala pošetilost, bez užití zahazovat poklad uměleckého poznání, jež nalzáme nashromážděný u starých. Jsi-li pravým umělcem a žiješ-li ke konci 19. století, pak ti vůbec naprosto není možno jinak, nežli tvořit jako umělec moderní, a abys tvořil jako umělec moderní, nemusíš se asketicky odříkat všech těch prostředků, jež známe jakožto výsledek umělecké práce po mnohá století. Jen tehdy, nemáš-li nic svého vlastního říci, propadneš za obět starým. Počíná se pochybovat, je-li osvětlení způsobované rozptýleným světlem, jež hlásají apoštolé pleinairu, tak zhola lepší než barvitější osvětlení interieurové nebo vůbec nějaké ještě libovolnější užití barvy. Počíná se dávat hlavní důraz na barevný zjev plochy s jejím blahodárným účinkem pro oko, a neklade se už hlavní váha na to, aby se dokázalo, že příroda v tom a onom okamžiku vypadala na vlas tak.

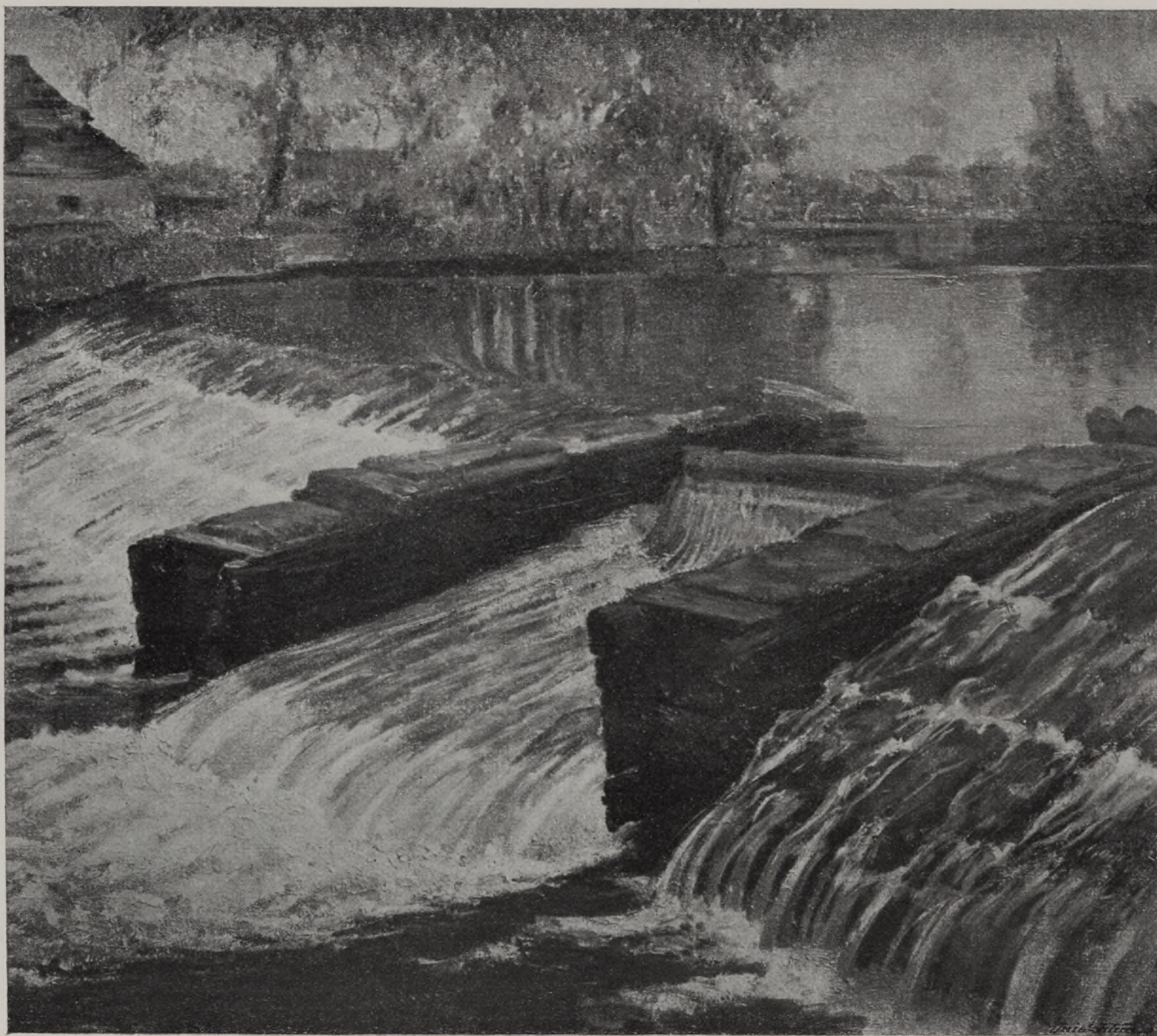
Zkusmo dospěli toho poznání, že umění spíš má úlohu suggerovat duševní city umělcovy z přírody, a že toho umělec dovede jedině převodem, překladem do svého materiálu. Tento převod však může být tak dokonale svobodný, že naprosto už nevyvolává tytéž dojmy zrakové

JAROSLAV ŠPILLAR.
V SLUNCI. ———

jako příroda. Naopak: čím silněji a vědoměji umělec dává důraz na své odchýlení, tím silnější sugesce.

Abychom si to ujasnili, sledujme pobočnou myšlenku: jak silně může být některý charakter nakreslen několika črtami (ku př. jako u W. Busche). Črty na papíře způsobují jiné dojmy zrakové než hlava v přírodě, a přec v těch několika črtách čteme jasněji a pronikavěji než v přírodě. Ale nejen charakteristický výraz tváře nýbrž i charakteristický ráz každého zjevu jiného, ba i nálad světelných může být zobrazen takovým převodem. Těžiště neleží tedy ve věcném patvoření a padělání přírody, nýbrž v pochopování přírody, v koncepci toho, co je podstatné, co umělec chce, v koncepci motivu. Přijalo se obohacení prostředků studiem pleinairovým, našli nové odstíny a možnosti a oklikou vrátili se zas k barvě samotné. A žádná barva nemůže činit nárok na privilej nebo panství. Hněď není horší než fialová, a jas či temno jsou jen rozdíly, nikoli přednosti. Těžký hnědý tón není oku příjemný, ale právě tak málo příjemný oku je těžký a mazlavý tón zelený nebo červený; naproti tomu může jasný svítivý tón hnědý vyhovovat a působit libě. Žasnouce objevujeme, že ta hnědá barva starých, tolik přetřásaná, většinou jen lidem straší v hlavách; naopak že u nich nalézáme nejjasnější, nejzářivější, a nejprůsvitnější tóny, jakých sotva kdy se doděláme. Ovšem dávali staří přednost obrazu tmavému, ale v tom jim skoro musíme dát za pravdu, přesvědčivše se, jak málo se hodí světlé obrazy našich světlých bytů a očí celistvějšího účinku dodělává se obraz tóny hlubokými. Tak dostal se dnes problém pleinairu ve vlastním umění docela mimo zájem a má nanejvýš ještě zvláštní význam pro studium.

KAREL MYSLBEK.
JEZ. _____

Nejdůležitější stránkou nabytého poznání však je, že lidé opět jsou si jasně vědomi rozdílných funkcí umění, že opět studují osobité vlastnosti každé jednotlivé formy umělecké a počítají s nimi. Studie přírody po zbyvá svého osobovaného postavení jako uzavřené, celistvé dílo umělecké; počínají chápat, že umění dekorativní, malba monumentální nemá s ní čeho činit, jakož vůbec každá forma umělecká je podrobena jiným zákonům. Je arci pravda, že naše doba, naše city, náš názor světový se změnily a že i duch žijící v našich obrazech musí být jiný než tedy u Dürera nebo Tiziana. Ale zrovna jako za časů renesance žijeme ještě v domech rozdělených v pokoje a rozvěšujeme v těchto pokojích obrazy, jež rámuje. To vše dosud je nezměněno, neproměněno je pojem účinku obrazového, — a přirozeným zákonům tohoto účinku obrazového musíme se podrobit. Proto i dnešní umělecká tvorba naše počíná opět uznávat přirozené obory se zvláštními rázy. Obraz deskový vrací se ke své přiměřené velikosti. Mízí obrovské naturalistické obrazy výstavní, které nalezaly účel svého bytí jedině na výstavě, všude jinde pak vedly život ztracený. Pochopilo se, že pro obraz kabinetní (Staffeleibild) přirozeně se hodí formát menší, a že obraz monumentální žádá jiný sloh, než jaký si naturalism troufal jen tak zhola diktovat. Volíme-li však tvar obrazu deskového, nejsme už s to, abychom si jej myslili mimo všechn vztah, nýbrž cit náš přihlíží k němu v jeho poměru ku prostoru, ke stěně. Přispůsobujeme se podmínkám platným pro interieury a jejich stěny, a nepožadujeme už od obyvatelů bytu, aby si rozvěšovali po stěnách více méně zajímavé pokusy beze slohu obrazového. Neboť stránka výzdobová u kabinetního obrazu není tak nepodstatná, jak se dlouhou dobu domýšleli, ba i na méně cenných starých obrazech je výzdobovým požadavkům vyhověno vzorně.

V obraze monumentálním, ve fresku, nespátřujeme už pouhé ilustrace v životní velikosti, nýbrž pojmáme jej v jeho vztahu architektonickém. Jako architekt vytváří výzdobu prostoru jeho rozčleněním, tak rovněž opět i malíř. Člení plochu v souladu s prostorem a usiluje ve fresku dodělat se lineární a barevné harmonii s okolím. Je přirozeno, že při velmi přísné architektuře i kompozice vyžaduje přísnějšího architektonického traktování a že s přechváleným naturalismem se tu pohoří. Stěna musí zůstat naprosto stěnou a působit jsouc vyzdobena jakožto stěna, ne však vypadat jako okno, které plochu přerývá.

Ustoupivše od toho, aby každá umělecká myšlenka hned byla prováděna jako olejomalba, a přec toužíce dát tvar velkému bohatství nápadů, jež umělec má, užíváme tcd' opět s prospěchem rozsáhlého pole umění grafických. Každá maličkost, kde která nálada, jakákoli imprese nalezá zde oprávněné místo, poněvadž nejsme nuceni takový list přičleňovat do stěny jako ozdobu. Také mapa, kniha, časopis stávají se cílem pro tyto nesčetné nápadečky; ostatně ani tato místa nevyklučují živelně dekorativní. Přestali jsme se bát dokonce i obsahu filosofického, spekulativního, ba i anekdoty, poznávše, že rozdrucují jen toho, kdo právě nemá nic jiného, co by poskytl.

Kdežto dříve bývaly pronášeny nářky na přeplněnost malířského poslání, ted' tu zjednáva odtok širý obor umění užitého, jenž umělci se opět otevřel. Nebyly to pouze lákavé naděje hospodářské, jež odvádily tolik talentů, nýbrž především i náležité poznání svého pravého povolání. Neboť bývalo svrchovanou zvráceností, mezi deseti uměleckými talenty hledat devět talentů spůsobilých pro malbu obrazů. Jeť pravděpodobnější, že je mezi nimi pouze jediný, a že ostatní se hodí do nejrozmanitějších oborů, v nichž je třeba umělecké tvořivosti. A poněvadž už překonán je předsudek proti uměleckému průmyslu, a že umělci aplikující dokonce nalezají se dnes v zenitu zájmu od té doby, co nejskvělejší talenty a jmena v sociálním významu dobyly uměleckému průmyslu stejné úroveň jako malbě, neostýchá se nyní nikdo z nich, náležet uměleckému průmyslu. A tak malířství získává se volného místa.

Nehlásám tu cechovní konservatism. Jen varovat chci, aby nic nepostrádatelného nebylo zbrkle házeno přes palubu. Vrata nové doby jsou do kořan, ale my sotva jsme se dostali přes jejich práh. Mluvíme-li o kultuře přítomné doby, můžeme tím rozumět pouze něco rostoucího a se vyvíjejícího, ještě neustáleného, domáhajícího se tvaru. „Přehodnocení všech hodnot“. I hodnoty esthetické budou ještě přehodnoceny způsobem tak neslýchaným, že třeba jedenkrát objeví se jakožto esthetický moment takové formy, pro něž dnes ještě ani neumíme si představit vztah jich ke světu krásna. Lecčeho, co si dnes vynutil lidský intelekt, co se nám však zatím zdá být bez hodnot, asociálních a citových, chopí se budoucně umělecká tvořivost a přelije do neslýchaně nových tvarů, které tenkrát budou platit za krásné.

PAUL SCHULTZE — NAUMBURG.

ZPRÁVY A POZNÁMKY. —

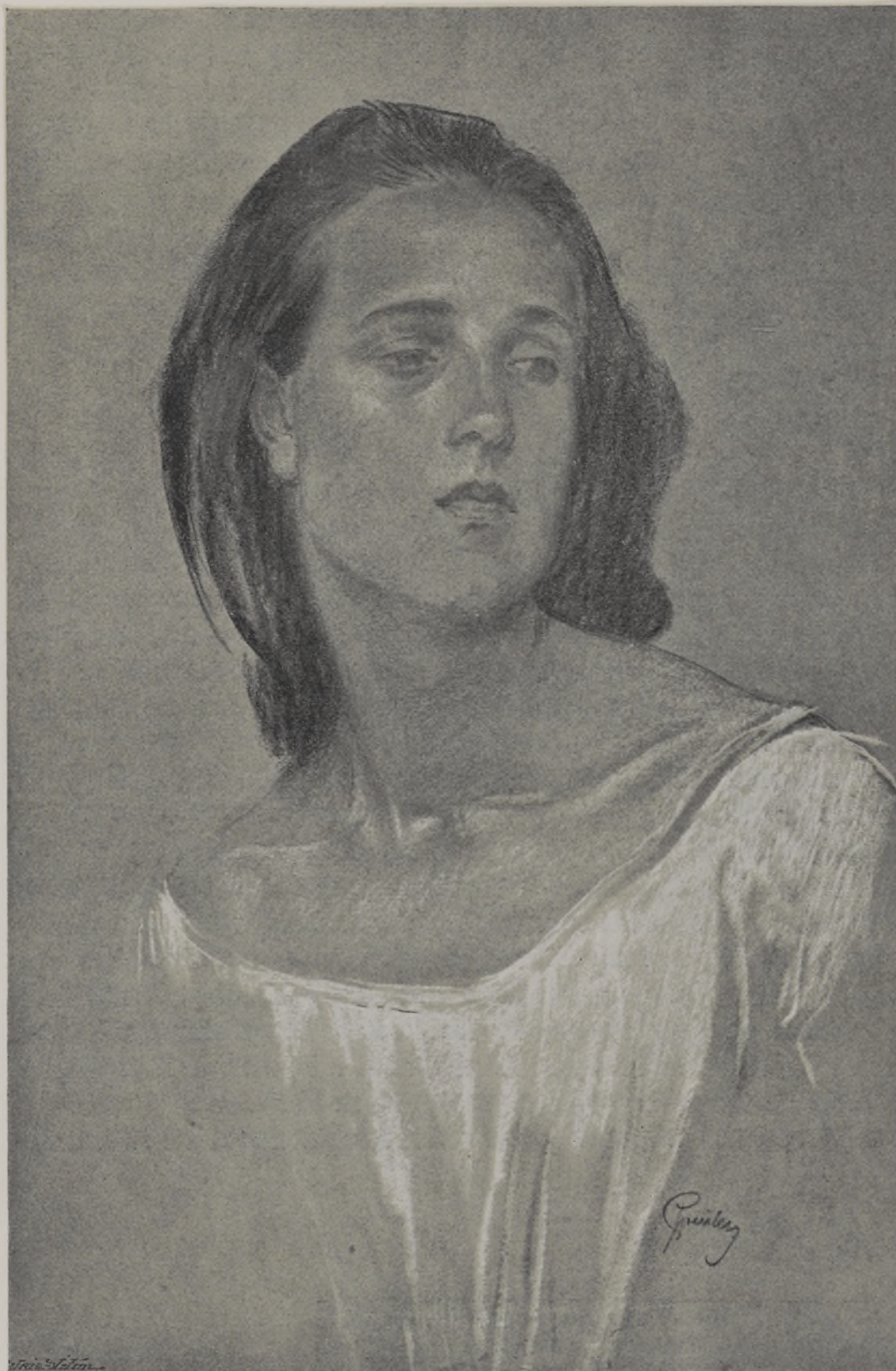
BOHUSLAV SCHNIRCH. ZEMŘ. 30. ZÁŘÍ 1901. Mezi našimi umělci jsou velkou vzácností muži, kteří by také perem vládli. Mezi nejmladšími je jich několik a u nejednoho teprve čas ukáže, kde se jeho talent lépe a definitivně vyjadřuje, zda na papíře nebo na plátně, tiskařskou černí nebo živou barvou. Mezi staršími byl B. Schnirch jediný. Řím jej tak silně dojal, že pocítil nutnost svým krajanům doma povědět, co tam vše viděl. Zprvu poněkud reportersky jen, později stávaly se jeho obrázky živějšími. Zprvu jej skoro výhradně zajímala minulost města a kraje, antická minulost, potom i přítomnost vymohla si svoje právo. Když se vrátil do Prahy, napsal svou nejlepší črtu „Carrara“ a na tom přestal. Po dvaceti letech začal psát znovu. Tenkrát to byly různé proklamace, otevřené listy nebo i prudké výpady, které tiskl, více však napsal fos privat circulation, jako výklady a vysvětlivky k projektům a různá promemoria. Z většího dílu není mi forma takových stylistických cvičení dvakrát příjemná, mnoho o umění také nepoučují, ač právě to bychom vždy nejraději a nejvděčněji od umělců přijímali, nicméně docela nezajímavé přece nejsou. Je v nich mnoho vzletných slov, mnoho se v nich mluví o vysokých idealech, o posvěcení uměleckém, o svatosti umění, o potřebě, nutnosti a vznešenosti umění národního, o vlasteneckých metách a podobně

více. Čich novinářské frase není daleký, ale není příčiny nevěřiti, že by byl B. Schnirch to vše docela upřímně myslel, že pevně věřil v to, co hlásal. Kdo jej častěji slýchali a kdo důvěřivě četli, co psal, kdo mají oči v knihách a nevysílají je na výzkumné cesty přírodou, kdo slovům věří a činy nedovedou měřit a odvážit, ti snadno brali Schnirchovy proslovy za souhlasné s jeho pracemi a psali o jeho umělectví tak, jako by bylo živým dokumentem jeho slovní nadšenosti.

Jiní však, kteří se drželi jeho děl, shledávali a shledávají, že jenom zřídka se blíží tomu, co zesnulý řečí a písmem plným tonem hlásal. B. Schnirch stál do poslední chvíle v bojovné opozici proti mladé umělecké generaci. A tato proti němu. Jeden protivník druhého neuznával. Schnirch viděl, že jeho ideály nejsou idealem mladých, že jejich myšlenkový svět a tvarový jeho projev v ničem se nepodobá jeho světu a byl při tom tak zaujatým, že váhou slova, kterou kde měl, pomohl očividné všednosti nebo i umělecké nicotnosti proti pracem jaré svěžesti a původnosti. V nové generaci nemá Schnirchovo umění žádných obdivovatelů. Kdyby odpovídalo vskutku tomu, co Schnirch o podstatě a významu českého díla uměleckého hlásal, jistě by nevadila jeho zastaralá a překonaná forma nebo úprava, aby se mu s úctou blížili. Kdyby jeho plastiky byly naplněny onou mírou citu a životní prochvělostí, onou svérázností a kme-

JAN PREISLER.
STUDIE. —

naná, nám cizá a námi stěží chápaná. Fáse formálního idealismu, odvozeného z cizích vzorů, opřeného o cizí světy. B. Schnirch nebyl ani zvláště silným, tím ani originalním, tím méně genialním, umělcem. Co v dobách učení přijal, to podržel pro vždy, aniž by kdy projevil snahu učiniti samostatný krok v před a jinam. Na jeho podobiznových hlavách, poprsích či medailonech, na jeho rekonstrukčních pokusech určitých, historických osobností je zřejmá čára, kterou nedovedl překročiti. Všady ulpěl na samém povrchu zevnějšku. Nedostávalo se mu odvahy cele se podat kouzlu skutečnosti a také síly vytvořit hlavu živou, myslící, sídlo ideí a emocií, viditelnou koncentraci individualního charakteru nebo temperamentu. Linie i plochy jsou tvrdé a mrtvé s jakousi námahou a těžkostí do plastické hmoty přenesené.

A při tom přece stál tak blízko přírodě, že musel cítit její horký dech a slyšet její prudký, nervosní tep.

Před pětadvaceti lety se obdivovali jeho Trigám, Musám, Bacchantům, Ledám, Hektorům a Nymfám. Podle tehdejších názorů byly to ideální plastiky a k nim ovšem potom patří všechny personifikace geniové a alegorie Schnirchovy i jiných. Ve sbírkách vatikánských a lateranských jsou jejich rodiče. Umělec je nevytvořil. Jeho starostí bylo jen, aby je co

novou originalitou, onou myšlenkovou hloubkou a vzrušujícím vypjetím, o nichž mluvil, nebyl by nynější chladný ano nepřátelský poměr ostatních k němu vůbec možný! Byl by si je podrobil beze slova a oni by byli s uctivou vážností k němu vzhlíželi.

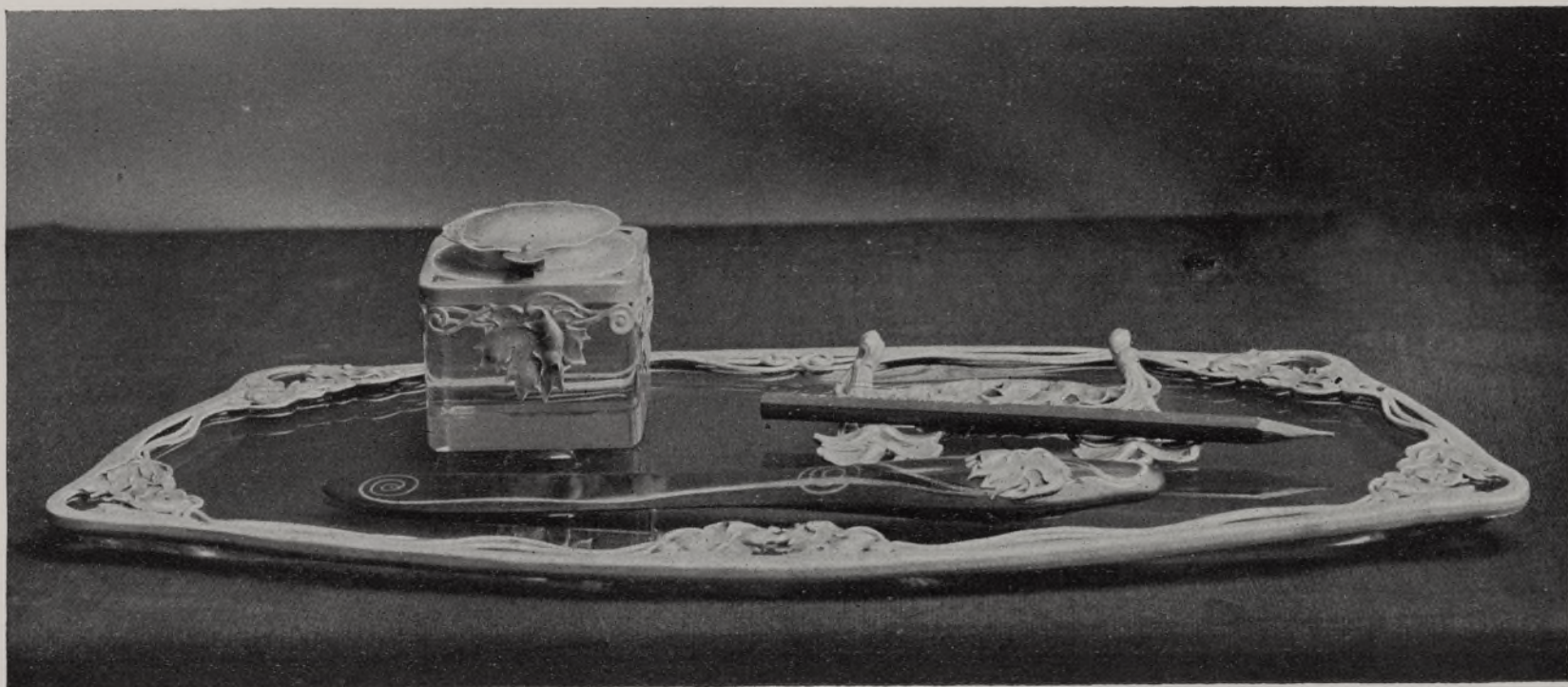
Ostatně byli jsme toho přece jednou svědky. Jeho skica k soše sv. Václava setkala se s jednomyslnou pochvalou u všech, jimž umělecká jemnost, čerstvé vybavení nové představy něco platí. Tento drobný jezdec mu zachová ještě dlouho pamět. Jiné práce Schnirchovy budou sotva registrovány, o této se bude mluvit.

Po tomto šťastném a krásném vzepnutí, po tomto pěkném květu, třeba ne venkonce vlastního pěstění, přišly skoro ráz na ráz dvě koncepce, které, nevolky, až do základů odkryly organismus Schnirchovy plastické práce. Náhrobek Dra Julia Grégra a návrh na pomník M. J. Husi jsou díla všedního rozumování, bez plastické myšlenky, namahavé slepeniny, jejichž idealismus je shledáván na poli prosaic-kých a odbytých symbolů nebo vytržen z kronikářské četby.

S B. Schnirchem zachází celá fáse, dnes už překo-

JAN PREISLER.
STUDIE. ———

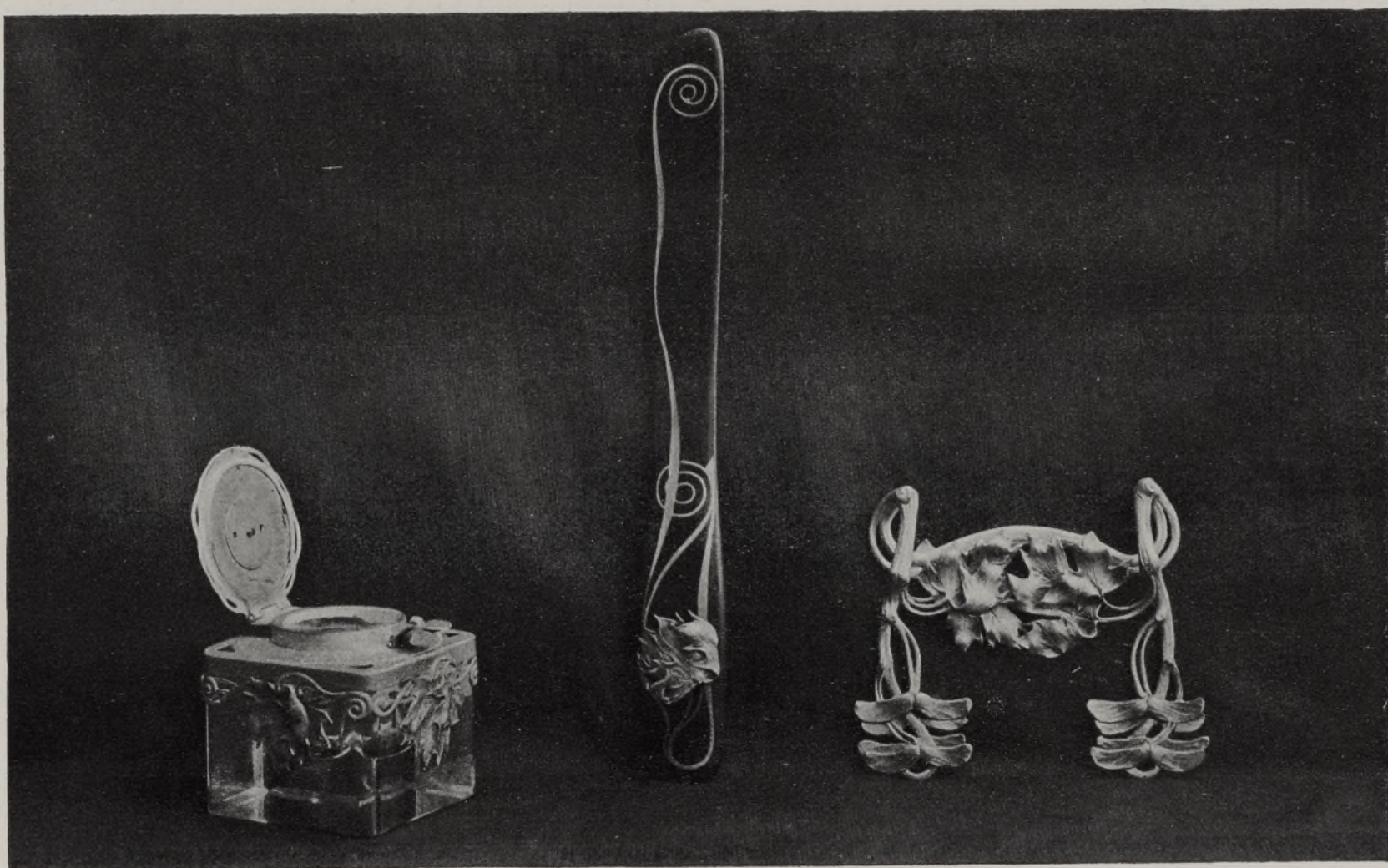
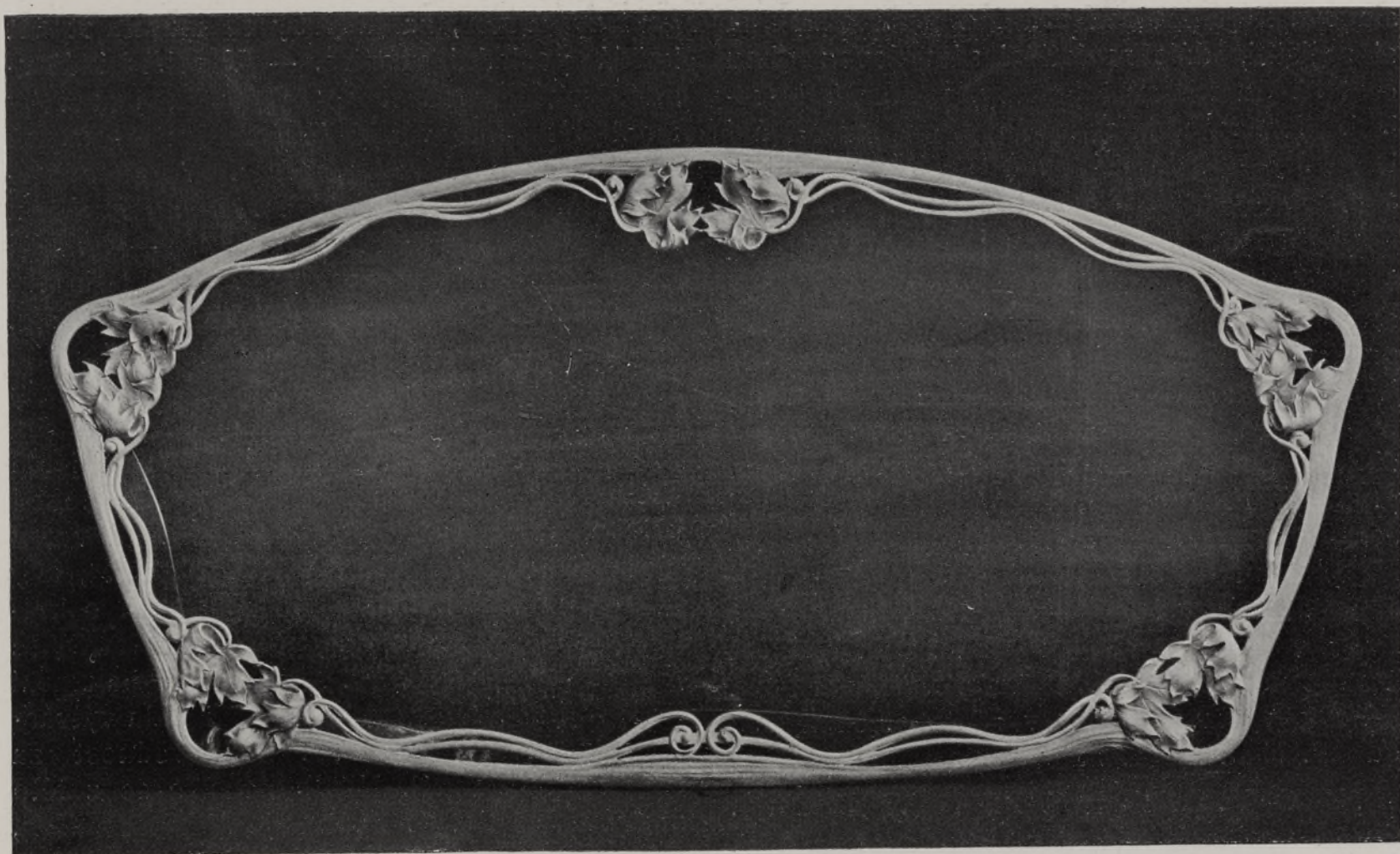

možno ve všem zevnějším učinil jim podobné. Pro všechny hlavy a účesy, pro všechny tuniky a togy, pro všechny řasy a linie měl on své doklady ve sbírkách antik. Jejich idealismus byl hned předmětem vyčerpán až do dna. Ale to tehdá stačilo. Byly to postavy a představy vytvořené jednou vše zušlechťujícím uměním fabulistickým a výtvarným, uznaným námi za nejdokonalejší na světě a v dějinách, třeba víc nikdo nevěřil v jejich bytí, dobyt si každé jméno na titul idealisty, kdo je znovu ustálenou formou modeloval nebo maloval. Jsou také uměním z druhé ruky a jejich úhledné tvary, jejich posy a typická nevýraznost nedovedou více rozehrát. Žijou jen cizím vypůjčeným životem a jeho lampička brzy dohoří, tím spíše, že onen idealismus vyžaduje odvozené formy a dusí hnutí vlastní duše. Opakuje cizí myšlenky a byť by jednou byly sebe dokonaleji vyjádřeny těmi, v jejich hlavách se zrodily, v ústech cizích opakovány, ale nezrozeny a neprožity, stávají se pouhou frásí a dutou formou.

Také jsme již na štěstí vyrostli z dob „vlasteneckých umělců“, které zvali proto vlasteneckými, poněvadž nám ilustrovali naše dějiny a pověsti. Ale Rietschel postavil Husa vedle Luthera ve Wormsu, Ruben komponoval celou serii českých historií, aniž by komu kdy napadlo počítat je k českým umělcům. Národní barva a vzrušení nevězí tedy v pouhé předmětnosti uměleckého díla. Jsou tu ještě jiná, mnohem subtilnější hnutí a delikátnější vlastnosti a značky, jež v umění pojaty a jím vyjádřeny, dávají tomuto odlišnost, pro kterou není možno je s jiným zaměnit. Obávám se, že zase mezi všemi pracemi Schnirchovými v té příčině jen sv. Václav má právo na tuto

českou uměleckou reprezentaci. Jeho mírnost, jeho vlahá dobrota, jeho měkký lyrismus vyjadřuje aspoň jednu stránku našeho národního jádra. A toto jádro nemůže býti nalezeno v museích, cizích zemích a vzorech, jenom na dně našeho vroucího života, v ovzduší a kraji, ve zjevech a konání našem, a spíše nežli etnografové pozorováním a sociologové spekulací, objeví je tušivým instinktem umělci zvláštní vnímavostí a k platnosti ve světě barev, tónů a plastické formy přivedou jen ti umělci, u nichž se cit a fantazie bezprostředně a bez překážky přerouje v čin. M.

VÝSTAVY. ——— POSMRTNÁ VÝSTAVA prací O. Lebedy otevřena byla v Novoměstských sálech ve Vodičkově ul. od 15. do 30. října, od 13. listopadu následuje v těchže místnostech výstava prací J. Špillara. — V. Radimský zahajuje výstavu svých prací v Rudolfině 3. listopadu. — Počátkem listopadu otevřena bude společná výstava prací Antonína Slavička a Maxe Švabinského v Galerii Miethke, Vídeň I. Dorotheergasse 11. — První mezinárodní výstava moderního dekorativního umění uspořádána bude v Turině od dubna do listopadu 1902. Projektovanou výstavou předvedeno má být ve velkém stylu dnešní snažení dekorativního umění, uměleckého průmyslu, dekorativní architektury, estetika ulic i bytů, zkrátka, vše kam umění vniklo. Přípustny jsou jen práce původní, imitace a kopie starých slohů, jakož i práce řemeslné jsou vyloučeny. Výstavě přislíbily účast všechny přední korporace a světové umělecké podniky velkých firem i přes velice nepříznivé podmínky. Komitét nebere žádnou zodpovědnost za výstavní předměty, každý vy-

F. ANÝŽ A P. NOVÁČEK.
NÁČINÍ PSACÍHO STOLU.

stavovatel je povinen svá díla proti ohni sám si pojistiti, dále zaplatí si sám dovoz obou cest až do výstavní budovy, vybalení, instalaci. Konečně i z místa a za uschování beden. — Kdo má chuť, nechť se přihlásí a předměty zašle do 1. března 1902.

UMĚL.-PRŮMYSLOVÉ MUSEUM v PRAZE. K soutěži na kalamář došlo 11 návrhů, první cena udělena p. F. Anýžovi, spolumajiteli umělecko-prům. atelieru v Praze, druhá panu J. L. Němcovi, odbornému učiteli na zlatnické škole, třetí opět p. Anýžovi. V soutěži na skříňku na skvosty ze čtyř návrhů udělena první p. F. Anýžovi, druhá Janu Benešovi asistentu umělecko-prům. školy a třetí M. Riegelovi. K soutěži na návrh papírové tapety došlo 22 návrhů. První cenu obdržel p. Frant. Kobliha kreslič, druhou pí A. Boudová na Kladně a třetí p. V. Preissig malíř v Paříži. Návrhy vystaveny byly v místnostech musea od 27. října do 4. listopadu.

„K OSLAVÁM RUDOLFA VIRCHOWA. Česká akademie věd a umění, Museum král. Českého a Král. česká společnost nauk zaslaly Rud. Virchowovi blahopřejné adresy, skvostně vypravené akademickým malířem Pavlem Körbrem.“ —

Tato nepatrná noticka velice smutně charakterisující ubohé niveau tří korporací, z nichž každá má v titulu aspoň jednou slovo „královská“, neb „věda“, i „umění“ — uveřejněna byla v denních listech 20. října r. 1901., rozumí se, že bez poznámek. Ani později nevrátil se ni jediný žurnál k této velice vážné noticce. Tři korporace, reprezentující českou kulturu, „holdovaly“ velkému chirur-

govi způsobem, za jaký by se musela stydět každá poslední vesnice. — V celém království českém nenašel se výtvarník, jemuž by mohl být tento vážný úkol svěřen — aspoň Akademie o něm nevěděla. A přec nemyslitelno, že by Akademie nepřikládala svému holdu patřičné vážnosti, — pak je ale její niveau velice smutné. Karakterisovat tento čin Akademie bez ostrých slov je těžko. Jinde takové věci svěřovány nejpřednějším výtvarníkům, (Klinger, Menzel a j.) a i u nás to bývalo zvykem. Stačí vzpomenouti jen Manesa. To ovšem je dávno a akademie ještě neexistovala. Že pro umění tak málo dosud učinila, je její věcí a nikdo ji dosud v nečinnosti té nedělal konkurenci. Ale za to, aby takovýmto způsobem vyvolávala soud o kultuře národa, jež dovolila si representovati, se jí jistě každý poděkuje. Akademie věd a umění má svoji IV. třídu, v které sedí řada výtvarníků, a na tyto padá též zodpovědnost za celý tento skandál. Nikdo nemůže se z této zodpovědnosti vytáčet, buď je Akademie živa, anebo žije jen její spiritus rektor a tím je dle posledního činu Akademie domovník zemského musea. — V berlínském umělecko-prům. museu vystaveno bylo to velké množství adres a pamětních mincí, zaslaných k jubileu Virchowovu. Koho zajímalo, mohl zde studovat a srovnávat kulturu všech národů, skutečnou i dělanou — visitky zde měli všichni. I naši páni mohli se poučit, že ten jemný osten uměleckého referátu „Berl. Tagblatu“ — který nemohl mnohé došlé návrhy vzhledem k slavnostní náladě brát kriticky — týkal se také adresy z Čech. — A o to má zásluhu naše Akademie vědy a umění.